

ՈՐ ԿՈՒԶԵՆ ԳԻՏՆԱԼ

Հեղինակ

ԵՂԻԱ Կ. ՄՈՒՇԵԱՆ

Խաբէրդ-խուլուցի

ՆԻԻ ԵՈՐՔ

1933

891.99

15-97

891.99
15-97

6 NOV 2011

ՈՐ ԿՈՒՋԵՆ ԳԻՏՆԱԼ

Հեղինակ
ԵՂԻԱ Կ. ՄՈՒՇԵԱՆ
Խար բերդ – Խուլյուցի

ՆԻՒ ԵՈՐԳ
1933

09.07.2013

44

ԵՂԻԱ. Կ. ՄՈՒՇԵԱՆ

Հ33-91

ՅԱՆԿ

Յառաջաբան	5	Աղօթք Բոլորիս Համար	50
Տանտիրուհին որ	9	Բնութեան հտիրը	51
Անուշ Տուն եկուր	9	Դժգոհանքներ	52
Օրը Կուգայ	11	Ամէկուս Անճը	53
Որ Մեծարեմք Մեմք	12	Թող Բացուի վիհը	54
Ջարմանք Կ'ազդեն	13	Սոխակին Յաւր	55
Չափեց Ձեւեց ինչո՞ւ	14	Օտարութեան Մէջ	56
Ոգինե՞ր են Միքէ	15	Պանդուհտին Հայցը	57
Վատ. Լաւ Օրեր	16	Պաղ եմ Առեր	58
Իսկ Չափաւոր Կոնծելու	17	Գուեակական	59
Համ Հաւասար են	18	Հարկ է՝ Օգնել	60
Այս Աշխարհին Համը	19	Խրատական	60
Ամփոփումներ	20	Նիրհող Բանուորին	61
Ո՛հ. չի Կրցայ	21	Տանը Դուան Մօտը	62
Հիմակուհիմա	22	Ըսի Ըսաներ	63
Անկեղծ Սրտով Քեզ	23	Կախարդական Թափանք	64
Կ'ամբարեն ու Ձեմ	24	Իմ Բանջարեղէններս	68
Առուակին Նման	26	Այսպէս Ստեղծեց	70
Սոսկ կը հոսին	27	Հոն է Տեղդ Մշտայար	71
Այդ Օրին Մէջ ինչ	28	Տեսիլք	72
Կը Շփանայ	29	Երբ որ Չունիս	75
Երբ մը Կարօտելոց	30	Բազդի ձանապարհ	76
Գեղով ելեր կը վազեն	31	Կողոպտուած Մարդը	78
Միւտ Ըմբռնելու	32	Փա՛ռք Քեզ. երեւան	79
Մէն Մի հոշընդոտ	33	Այն որ կը Շնի	80
Արարատեան Յոյսեր	34	Մի՛ վախոյիք	81
Ոմանք Միայն Բառեր	35	Փսփսուքներ եւ	81
Թէ ի՞նչ է Մահը	36	Օրում Գեղեցկութիւնը	83
Յաւ ու վիւտ	37	Բլրակը Կսկծալի է	84
Սիրոյ Յոյսեր	38	Կըսպատենք	85
Իրբեւ հեղի Չունի	39	Մէկ վայրկեանը	86
Դէպի ձակատամարտ	40	Որ չի Տրամինք	86
Բուծիչ Թելադրանք	41	Անոր Համար որ	88
Սրսկուած Անէծք	42	Ձկան Արգելք	89
Բնութեան Չայրոյթը	43	Անճրեւը որ կը Տեղար	90
Յնծութեան Օրեր	44	Անկեղծ Սրտով որ	91
Որ Կ'ուզեն Գիտնալ	45	Յեղին Հոգին	91
Անշուտութեան Մէջէն	46	Վարդը Սիրուն	92
Աղբսանք Դէպի Նրկինք	47	Որ Հիմ Չունին	93
Զգացէք Ամպեր	48	Ճիւտ Հոս եկուր	94
Մայրական Յիւստակներ	49	Կը Տրոնջա	95
		Ոսկի Հատիկ հօսքեր	96

ՀԵՏԱԴՐՔՐԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ինչ հրաշալիք, կամ ինչ հրաշալի բաներ են երբ կը դիտես սա բնութեան մեզի տուած պարգեւները. պարգեւ մը. որ մեր կարողութենէն դուրս է, իսկ մեր միտքը չի կրնար քափանցել ու ըմբռնել տիեզերքի գաղտնիքը, որ մինչ իսկ նախամարդէն ըսկըսեալ մինչեւ մեմք եւ ոչ ալ հետագային կարող պիտի ըլլան հասկնալ, վաճառի դեռ մանուկ ենք մեմք եւ վերջի ծնողները անգամ տակաւին մանուկ պիտի ըլլան բաղդատմամբ այս անտեսանելի ուժին որ քաճկուած է մեր մտային տեսութեան սահմանէն ալ շատ հեռու, եւ մեզի համար միշտ ընդ միշտ-անծանօթ պիտի մնայ այս զարմանալի եւ խորհրդաւոր խնդիրը. խնդիր մը, որ մաքեմաքիֆով անգամ լուծելը անհնարին է. մի միայն կը լուծուի ենթադրական առումով, որ շատեր որպէս թէ ըստ միջին հաշիւով լուծուած կը գտնեն:

Հիացիր անգամ մը դիտելով չորսդիդ. եւ կըրցածիդ չափ ուսումնասիրէ ուշի ուշով, ու պիտի տեսնես գրաւակա՞ն եւ անըմբռնելի ստեղծագործութեամբ, սակայն ոչ թէ մարդկային արարածներէ, այլ բնութենէն, կամ հրաշափառ, գորեղ եւ անշօշափելի

ձեռքով մը, որն մեզ համար յաւիտեանս անհասկը-
նալի պիտի մնայ:

Անգամ մ'ալ նայիր վեր ու վարը գէթ մի քիչ,
դուն գեղ գոհացնելու համար սա հրապուրական եւ
առինքնող բուսական կանանչութիւնը, որ կողմդ ալ
նայիս, աւելի պիտի սիրես նայելու, եւ հոդ է որ
պատմաւոր կ'սկսի թէ տալով քեզի հրեւումնք մը եւ
թէ հոգեկան տխուր խորախոր մտածումնք մը:

Նաեւ սա դիմացի լեռները ինչ սքանչելի ծառե-
րով զարդարուած են. եւ ունանց ծառերը արձակ-
ուած է սիգապանծ դէպի մշուշի ու ամպերուն մէջ,
եւ չես կրնար տեսնել զանոնք, վասնզի մերթ անձ-
բեւ ու ձիւն կը սեղալ փոքորկախառն. եւ մերթ օդը
կը բացուի, ու յետոյ զանոնք հպարտօրէն ցցուած
կը տեսնես ծառէ ի ծառ աչքերուդ առջեւ: Եւ քիչդ
այդ պահուն պիտի պարզուի քեզի պուրակին մէջ
գտնուած տեսակ տեսակ վայրի ծառերը, ունանք
պտղալից իսկ ունանք ալ անպտուղ: Սակայն չըլլայ
թէ անտես ընես դա բարձրաբերձ շղթայակապուած
լեռներու ստորոտը, խորիխոր ձորերը, որ երկայնա-
տարած գետ ու գետակներով հեղեղանման որ կը հո-
սին դէպի վար եւ անընդհատ շաչաչաւումով:

Եւ դեռ սպասէ ու յառէ աչերդ կրկին սա թռ-
չուններուն վրայ, որ անթիւ ու անհամար են, եւ
պէսպէս գոյներով, որ կը նուրդեն, կը դալլալեն,
մեծ ու փոքր, միասնաբար, թէ գեղեցիկ ու ներ-
դաշնակ, նաեւ տեսակ տեսակ թռչուններէ խուռնե-
րամ: Միայն ատով ալ մի գոհանար, այդքանը, որ
իրապէս շատ քիչ է, քիչ մըն ալ եկուր ասդին ու
կայնէ հիմայ եւ տես սա լայնածաւալ դաշտը, ու
տափարակ գետինը, որ մերթ ընդ մերթ բլրակներով

շրջապատ, առիկայ ալ իր յատուկ տեսարանը ունի
կանանչապատ այգիներով, պարտէզներով եւ արօ-
տավայրերով, որն մարդկային սնունդի աղբիւրներն
են ասոնք, որ անտառները նմանապէս քիչ նուազ, եւ
գրեթէ են համահասարատ առջնուն, սակայն ինչ
որ կը հանդիպիս ուղեւորութեանդ միջոցին, ատոնք
բոլորն ալ իրենց առանձինն, առանձինն շտեմարան-
ներով եւ ընծաներով են կերտուած ու լեփլեցուն,
որ են անոնք մեզ համար, այսինքն մարդկութեան
համար:

Ուստի պահ մը մտածէ այստեղ ու կանգ առ, եւ
տես ու դիտէ սրտի խորերու զգացողութիւնդ տար-
ուած սա բնութեան լուրջ ազդեցութեանը մասին եւ
մի երկբայիւր ու մի խորիւր ալիւս սա ընդարձակա-
ծաւալ ծովին ու ովկիանին վրայ, որն առանց հոգի
ու ցամաքի մի միայն ջուր ու ալիք կը պարզուի ա-
չերուդ, մերթ կոհակներով ծփծփուն եւ մերթ խա-
ղալ:

Դեռ կայ նաեւ աւելի խորագնին կամ աւելի
հետաքրքրականը, որ դէպի վեր ու վեր յերկնից կա-
պոյտ կամարին տակ եւ անոր անհուն տարածու-
թեանը մէջ, որ կը փալփլին ու կը ճառագայթեն ա-
րեւը, լուսինը եւ անթիւ ու անհամար աստղեր, որ
աստղերը մի միայն գիշեր ժամանակ մթնութեան մի-
ջոցին են տեսանելի մեզ համար, որ կը ծպտին ու
կը ցոլանան մեր տեսողութեանը:

Սակայն այս բոլոր բնական բարի պարգեւնե-
րուն հետ կան նաեւ տակաւին աւելի վատթարագոյ-
նը, յոռին, որ բաժնուած է իւր գոգին մէջ, որն որ
մեր ունեցած ամբողջ կեանքը կարծես ճակատագր-
ուած է այս երկուէն՝ լաւն ու գէշն, բարի վա-

բուց ու տգեղ վարուց հետ: Որով մենք մշտատեւ
շրջապատուած ենք այս մոլորակային դուրսեանը,
ու ազդեցութեանը տակ եւ որու հետ որ առնչութիւն
ունենանք հարեւանցիօրէն իսկոյն հասկնալի կը
դառնայ, շատ կամ քիչ անոնց ինքնութիւնը. կամ
ինչ ինչ մտայնութիւնը:

Ափսո՛ս, որ բնութեանը հետ կայ. նաեւ խորու-
թիւն, որ մարդիկ կը գործածեն զայն իրենց փա-
հանոյքին համեմատ եւ առթելով ուրիշին միշտ ցաւ
ու վիշտ, իրենց յոռի եւ անտարբեր կեցուածքով:—

Ուստի քողունք աշդ սխալանքը մայր բնութեան
որ իր ձեւով, որ իր տեսակէտով միշտ այդպէս պի-
տի ընթանայ, եւ մենք զայն ճշդելու անկարող ենք
եւ պիտի մնանք անկարող մինչեւ վերջ:

Մէկ խօսքով կ'ընդհատեմ. ամփոփելով այս
գրուածքը, թէ այսպէս ես որ կամեցայ գրել այս
բանաստեղծական եւ թէ ոսկի հատիկ խօսքերով դա-
սաւորուած, ՈՐ Կ՛ՈՒՋԵՆ ԳԻՏՆԱԼ անունով այս
գրքոյն. բացարձակապէս տարուեցայ այս դիւրա-
կան աշխարհի սկզբնակերտ գեղեցկութեանը իր պըն-
նանքով կամ լերկութիւնը իր խորշանքով, որ այս-
պիսով ծագում առաւ ներշնչումս դէպի տեսանելի
եւ դէպի վերացականը:

Իսկապէս, մէն մի անհատի համար կ'արժէ կար-
դալ այս գրքոյն, որ կը պարունակուի իմաստալից
խօսքերով, եւ թէ մէկ անգամ ընթերցողը իրապէս
պիտի սիրէ կարդալ կրկին:

ԵՐԳ ՄԸ

Տան սիրուհին, որ է մոռցեր,
էն կարեւոր մէկ բանը՝
Պատուհանը բաց է ձգել,
Վեր էր ելեր որ հանգչէր:

Գողը եկեր, ներս է մտեր,
Իւր զարդեղէնն է տարեր.
Թէ ալ իսկոյն հաւաքեր է,
Գրպան դրեր, գացեր է:

Տան սիրուհին դուռն է գցեր.
Իսկ պատուհան՝ կիսաբաց.
Վերն է ելեր ու նստեր է,
Բուռը եկեր, կը նիրհէ:

Գողը ելաւ, պրծաւ, գնաց,
Երբ որ ինքը վար իջաւ.
Որ նա տեսաւ, ապշած մնաց,
Սրտանմիկ. վա՛յ ըսաւ:

ԱՆՈՒՇ ՏՈՒՆ ԵԿՈՒՐ

Անո՛ւշ, տուն եկուր,
Բարի ժպիտով.

Գաւ նէ մեզի տուր,
Դա քննուշ ձեռքով,
Եփուած կերակուր՝
Զանազան գոյնով:

Էիր անցեալին,
Ընկեր իսկապէս.
Թէ քնտրանին,
Ժուռդ ալ պէս պէս,

Ինչո՞ւ այն տարին,
 Լուծեցիր զմեզ:
 Խօսիդ հնազանդ,
 Ծածուկ յարգանօք.
 Կատակ ապր ու անդ,
 Հանելի սրտօք.
 Զայնդ մանաւանդ,
 Ղէկ մ'էր իրօք:
 Ճառագայթ էիր,
 Մեր խմբին համար.
 Յիշատակ բրիր,
 Նոյն օրեր ու յար,
 Շուտ մը գնացիր,
 Ու չես երեւնար:
 Զափազանց տրտունջ,
 Պարապն է կուտանք.
 Զերմ ու անմրմունջ,
 Ռամիկ չըլլանք.
 Սրտով լուռ ու մունջ,
 Վերստին քով գանք:
 Տէր եղիր սակայն,
 Բոպէդ ալ ընծայ.
 Ցուցուր մեզ մամբան,
 Հիւժուած բող չը գգայ,
 Փափաք մեր արդար,
 Բանի որ կեանք կայ.
 Եւ բեր քեզի հետ,
 Օրուայ հին ժամանց:

ՕՐԸ ԿՈՒԳԱ, ԿԸ ՏԵՍՆԵՍ

Որ մէկգմէկ կը խաբեն,
 Սուտ խօսելէն, ստելէն.
 Օր մը կ'ըլլան սեւերես,
 Դու համբերէ, եւ քէ տե՛ս:

Որ միջամուխ ուրիշին՝
 Ըլլան գործին, կամ ինչքին.
 Պիտի ըլլան սեւերես,
 Այսօր վաղը, եւ դու տես:

Որ կը պարծին դէմ առ դէմ,
 Ուրիշի մը հակընդէմ.
 Նոքա են միշտ սեւերես,
 Կուգայ ժամը, ու դու տես:

Որ գրոյցնին եսասէր,
 Ունին դերեր, ու ձեւեր.
 Ասոնք ալ են, սեւերես,
 Կեցի՛ր, կեցի՛ր, յետոյ տես:

Որ շատ գիտեն ու գիտեն,
 Լեզու ունին, կը քափեն.
 Գալիքին են, սեւերես,
 Սուսիկ փուսիկ, լո՛ւ, տես:

Որ անխորհուրդ կը խօսին,
 Անծանօթին, ծանօթին.
 Են այսպիսիք սեւերես,
 Հիմայ զանոնք դիտէ, տե՛ս:

ՈՐ ՄԵԾԱՐԵՆՔ ՄԵՆՔ ԶՄԵԶ

Երբ որ չունենանք մեծարանք, յարգանք,
հրաբու հանդէպ, կամ թէ ուրիշի,
Նաեւ որ չըլլայ դոյզն համբերանք՝
Մեր սրտերու մէջ, եւ թէ ալ մտքի,
Միշտ թէ առթելով ունայն նկրտանք,
Այդ ամենը մեզ առդի կը նստի:

Եկած ենք աշխարհ, իբրեւ մի անցորդ,
Զկայ մեզ մէկը՝ ինչէն մնացորդ.
Եկեր ենք, կ'երթանք, թէ ուշ կամ կանուխ,
Հարկ է հաշտ ըլլանք, մենք լի սրտաբուղիս,
Կարիք կայ ազդել. մէկ մէկզմէկու.
Որ թանկ է ժամը, այս մեր օրերու:

Ու մի գայրանաք, դուք բնաւ երբեք,
Որ կ'ապրինք այսօր, երէկ էր էրնէկ.
Յուշիկ վայրկեաններ, արագ են՝ յիշենք,
Փոխենք մեր դիրքը, ձեռք առնենք ու դեկ.
Եւ թէ անխռով, դէպ բարին գործենք,
Որ չի սրտնեղուի մեզմէ մինչ իսկ մէկ:

ԶԱՐՄԱՆՔ Կ'ԱԶԴԵՆ, ՈՒՐ ՈՐ ՆԱՅԻՍ

Հրա՛շք, հրա՛շք են ամեն տեղ,
Ուր որ դառնաս պիտի տեսնես.
Տեսակ տեսակ նիւթերը զեղիս,
Կան, կը մնան եթէ զննես:

Կերտուած են պէս պէս գոյնով,
Հոյս նոյս տարրերք բազմապիսի.
Զմայլած եմ խոր խոր մտքով,
Տեսարանին՝ սա շինուածքի:

Բնութենէ՞ն կամ թէ Աստուած,
Ինք ստեղծեց, կամ բնածին.
Գնահատանքս իսկ է տրուած.
Լեռ. ծով ցամաք. թէ աստղերին:

ԹՈՒՈՎ ՔԻՉ ԵՆՔ ՈՒ ԱՆՆԿԱՏ

Եկէ՛ք, եկէ՛ք, չորս հովերէն,
Որ ցրուած էք մեր աշխարհէն.
Ցրիւ ցրիւ հայ բեկորներ,
Մեզ մատուցէք ձերին սրտեր:

Մեր Հայաստան հիմա կ'ապրի,
Թէ Հայ որդւոց նա պէտք ունի,
Շուտով եկէ՛ք, որ ուռնանանք,
Տուն տեղ ըլլանք ու բազմանանք:

Զեր հայրենիք առանց Հայու,
Աննկատ է մեծ ազգերու.
Եկէ՛ք, եկէ՛ք, որ շէնցընենք,
Սա երկիրը՝ դրախտ ընենք:

ԶԱՓԵՑ, ԶԵՒԵՑ, ԻՆԶՈՒ՞ ՀԱՄԱՐ

Անդին ծերը կը դողդոջայ, ..
Ու քալելէն, թէ յամբընթաց.
Ցուպը-ձեռքին ելեր կ'երթայ,
Իսկ դէպի ուր՝ մենք անիմաց:

Տարիք առած, ինք ալեւոր,
Թէ փորձառու ան իւր կեանքին.
Զափեց, ձեւեց մա բիւրաւոր,
Երթեւեկը հոն անցւորին:

Ու մտացաւ պահ մը ներկան,
Եւ իւր անցեալ վերջիշելով.
Ու հառաչեց բաղդատական,
Թէ որտայոյզ եւ թէ՛ լալով:

Սեւեռեցան նրա աչեր,
Իսկոյն ինքզինքն որ ամփոփեց.
Մըմնջալէն, թէ կը դիտէր,
Նոր աշխարհին ու ամբաստեց:

Վարքը իրեն ու նորերուն,
Անջրպետով բացուած կային.
Յուսակտուր դեռ մնալուն,
Ու կամեցաւ մահը վերջին:

ՈԳԻՆԵՐ ԵՆ, ՄԻԹԷ՞ ՆՈՒՔԱ,

Վէճի վայրէն աղմուկ ու ձայն.
Որ կը հասնին, միշտ ականջիս.
Արդեօ՞ք եղաւ յօրինող զայն,
Թէ բնութի՞ւն ազդած է զիս:

Ես անդադար որ կը լսեմ,
Այդ ձայները, գիշեր ցորեկ՝
Են հնչական, որ արթուն եմ.
Լուր ալ կուտան, վատ ու աղէկ:

Զեն ընդհատուիր, եմ անսպառ,
Պայքար ու վէճ, դէմ ընդ դէմի.
Զրոյցներն եմ սրտավառ,
Դեռ չտեսայ անոնցմէ մի:

Մինչ ոգիներ որ թէ լինին,
Միշտ յաղթող եմ ու յաղթական.
Եւ թէ ասոնց այս շշուկնին,
Վլվլոց եմ հովի մման:

Թող որ հնչեն մէն մի կողմէն.
Սա անընդհատ տրտուկներ.
Ինչ ալ ըլլայ դաւ ու խաղ եմ,
Կախարդական որ չեմ գիտեր:

ՎԱՏ՝ ԼԱԻ ՕՐԵՐ ԵԼԵՐ ԿՈՒԳԱՆ

Որ թէ գիտցայ սա մեր աշխարհ,
Ունէր գաղտնիք հազար հազար.
Դեռ քաղցնում կայ կը մնայ,
Որ չեն գիտեր շատեր հիմայ:

Կուգան ու իսկ բազմակցորդ,
Տալով մեզի հետք ու շոշորք.
Նաեւ ձգած բիւր նշանակ,
Օրը օրին, որակ, քանակ:

Կան քողի տակ, վատ՝ լաւ օրեր,
Որ մեկնած են առաջ դարեր.
Դեռ կանուխ է, կը նամբորդեն,
Ինչե՛ր, ինչե՛ր պիտի բերեն:

Հին դարերու լոյս ու խաւար,
Թէ տուին մեզ բարիք աւար.
Ու անսպառ եկան գացին,
Արեւծագէն դէպի մայրին:

Անցեալն անցաւ, ահա ներկան,
Հիւրի մը պէս պիտի երթան.
Դեռ սպասենք հետագային,
Թէ ինչե՛ր կան իրենց գոգին:

ԻՍԿ ԶԱՓԱԻՈՐ ԿՈՆԾԵԼՈՒ Է

Կարաս, տակառ է լեփ լեցուն,
Կարմիր հիւքէն սա խաղողին.
Ատենն է թէ՛ ալ հասուն,
Տուէք առատ միշտ խմողին.
Համ նայեցէք դուք տունէ տուն,
Եւ թէ հատ մ'ալ չունեցողին:

Բա՛ւ է եղբարք, մի՛ սպասէք,
Ըլլաք այր, մայր կամ թէ ագապ.
Ուր սեղան կայ, հոն շարունեցէք,
Դոյլ ու բաժակ չըլլան պարապ.
Մէկ լեցուցէք ու կոնծեցէք,
Որ փարատուին ձեր ցաւի կապ:

Հիմայ կ'ապրինք մի ժամանակ,
Կան շատ խորհուրդ մեր մտածման.
Իսկ թէ գինին ունի միակ,
Իւր ամոքիչ ուժը համայն.
Ուստի կույ տանք մենք ու բարով.
Քչիկ էջիկ կամ թէ չափով:

ՀԱՄ ՀԱՒԱՍԱՐ ԵՆ ՍԱ ՄՏԻԵՐ

Կէս խելացիք, կէս ալ յիմար,
Ելան գործի, ամենքը յար.
Ահա եկան իրարու բով,
Արեղ ձրեղ լի խօսքերով:

Որպէս ունին հարտար լեզու,
Տուին առին մէկգովեկու.
Ուշիւօրէն եւ թէ գգաստ,
Սակայն չկար ոչ մի իմաստ:

Եղան խումբ խումբ ու ցրուեցան,
Փուն բաներով ու մէկ բերան.
Որ ցուցմունքի էին յարմար,
Քայլեր առին կիսով յիմար:

Զարկին զիրենք դէպ քարէ քար,
Գէթ մի դաւի բան ալ չկար.
Ու դիրքերնին արհամարհոտ.
Որ տակաւին են գայրացկոտ:

Ըսէ՛ք տեսնեմ, որքան կուգէ՛ք,
Ինչ ըսածնիդ՝ դուք որ գիտէ՛ք.
Իսկ աննիշդ է՛ք թէ անկատար,
Կէս խելացիք՝ կէս ալ յիմար:

ԱՅՍ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՀԱՄՆ Է ՓԱՆԵՐ

Ալ համ չկայ, ոչ ալ մի հոտ,
Վարք ու բարքի, որ ենք կարօտ.
Կար. ժողովուրդ, հին առնին,
Սերտ կապերով կապուած էին:

Իսկ թէ հիմա, նայէ՛ շուրջդ.
Բաղդատելով այն անցեալդ.
Ինչ որ դիտես, միայն միայն,
Զայրոյթ ու քէն, ուր մարդիկ կան:

Անհնազանդ եւ անտարբեր,
Որ թէ ալ են, մենէ շատեր.
Խումբ խումբ եղած, կամ թէ երկու,
Թոյն կը թափեն՝ առտու իրկու:

Ծեր թէ փոքր են հաւասար,
Անարգանօք կապրին ու յար.
Զկան, չկան դրացնութիւն,
Այլ անցած է մտերմութիւն:

Շին սովորոյթ հնին մնաց.
Ալ ետ չի գար, կորաւ գնաց.
Ահա կ'ապրինք հիմա անհաշտ,
Կարծես կուոյ դէմ դիմի վաշտ:

Ինչո՞ւ համար ենք թուլացած,
Միթէ աշխարհ է խարխուլած.
Թէ մեր արդի այս կրթութիւն,
Արդեօք եղա՞ւ մեզ գծտութիւն:

ԱՄՓՈՓՈՒՄՆԵՐ

Խօսքի միջոցին խօսքն է կարեւոր,
Գրելու համար գիրն է հարկաւոր.
Խօսքը ատենին հովը կը տանի.
Իսկ գիր ու բառը՝ քղթին կը փակչի:

Կան որ խորհող են, կը խոկան պարապ,
Եւ ունան ունին դրական մի կապ.
Ոչինչ խորհողը արդիւնք մը չտար,
Ու լրջախորհ կունենայ հազար:

Շատեր ծիծաղկոտ եւ քէ ժպտաղէմ,
Կան ալ մտածկոտ, հաեւ տխրաղէմ.
Այն որ շատ խնդայ՝ ան է նեղ ու կեղծ,
Որը անծիծաղ՝ դա է միշտ անկեղծ:

Ով որ շատ կուտէ ունակ է ուտել,
Քչւոր են անոնք որ գիտեն ծամել.
Որկրամուն է միշտ ցաւագար,
Իւր չափը գիտցող՝ հա կ'ապրի մի դար:

Նախանձոտ մէկուն լոյսն է միշտ խա-
ւար,

Ու բարեսրտին կը փայլի աշխարհ.
Եւ քէ յոռինն օրերն ալ ոչինչ.
Իսկ այն որ ազնիւ միտք ունի՝ հա ջինջ:

Շուտ բարկացաւին վտանգը խեղն է,
Համեստ իւր խօսքեր. կշիռով կ'ըսէ.
Նաեւ զայրացկոտ՝ անդադար կ'ատուի,
Այն որ համբերէ. պիտի յարգուի:

Ո՛Ւ, ԶԻ ԿՐՑԱՅ ՕԳՆԵԼ ԱՆՈՐ

Ինքն-էր, որ ինծի պատմեց,
Իւր ցաւերը, որ-խոր էին.
Կը կսկծար, հաեւ լացեց,
Արցունքահոս ողորմելին:

Մտիկ ըրի ես բառ առ բառ,
Մինչ յիշելի մի գրայցներ.
Զիս հմայեց. աչերս յառ,
Ու մերք ընդ մերք, դադար կ'առներ:

Երբ որ տեսայ, ինք համարձակ,
Ըսաւ լրացուց այն իւր խօսքեր.
Անցաւ գնաց. կորաքամակ,
Ու սրբելէն մերք իւր աչեր:

Անծանօթ չէր, գիտեմ ես զինք,
Թէպէտ շատոնց չէի տեսեր.
Դրացի էր, պատկից էինք,
Ո՛հ, վաղեմի սրտակից էր:

Ի՞նչ օգուտ որ ըսաւ ինծի,
Մնաց նոյնը եւ անդարման.
Դեռ կը տփնէր այն մի լուծի,
Եւ հա չունէր մի օգնական:

ՀԻՄՆԱԿՈՒՀԻՄՆ

Հիմակուհիմա, գէթ իմ քովս կայ,
Մի քիչ ալ դիմամ, այսօր ու վաղուայ-
ինչ որ պէտք ունիմ գնելու համար,
Կ'երթամ ու կ'առնեմ, որը ինձ յարմար-
եւ միշտ այսպէսով կը հագուիմ կուտեմ
Կրպակ, փաշարան, ուր որ բաց գտնեմ:

Նեղուիլը մտքիս շահ չի տար հիմա,
Այն որ շահ կուտայ՝ ապրիլն է ահա-
ձիշդ այդ է պատճառ որ ես կը գործեմ,
ձաշակ, անորժակ հարկ է խնամեմ-
Որ պակաս չըլլայ ինչ ալ որ ըլլայ,
Կամաց մը թող գայ հիմակուհիմա:

Որ ես կ'աշխատիմ, ծանր կամ դիւրին,
Ատով չեմ մեռնիր՝ տակը չեմ սուրին-
Ողջ առողջ կգգամ. մինչ ալ քրտնիմ,
Ու ատեն ատեն թէ ալ կը հանգչիմ-
Այդ միտոց մըն է. ինչ ալ որ ըլլայ,
Կերպով մը թող գայ. հիմակուհիմա:

Նաեւ կը ծախսեմ օրուան համեմատ,
Գուցէ չը լինիմ վերջը փարսհատ-
Ամեն բան հաշուով, այսօր ու վաղիմ,
Կարգի կը դնեմ ես օրը օրին-
Թէ շաշուրեան չափ չկայ հիմա,
Ապրիմ չափաւոր հիմակուհիմա:

ԱՆԿԵՂԾ ՍՐՏՈՎ ՔԵՋ ԿԸ ՍԻՐԵՄ

Հայրենիքս ես օրէ օր,
Քու կարօտեղ միշտ եալեցայ-
Սիրտս մաշաւ. գալէս այսօր,
Օտար աշխարհ, ես որ մտայ:

Հող ու աւագդ եմ մարգարիտ,
Ու աստղերդ ալ թանկ աղամանդ-
Մատաղ ըլլամ այն արեւիդ,
Աւագ կ'ապրիմ ես աստ ու անդ:

Կ'ափսոսամ այս իմ բաղդին,
Երկրէ երկիր որ զիս բերաւ-
Վիմակուելով սա տաժանքին,
Թէ յոյսերս ալ չքացաւ:

Փառք մը միայն որ ինծի կար,
Էին օդը, եւ քո ջուրեր-
Որ առատ էր, թէ օգտակար,
Միշտ կը յիշեմ անցեալ օրեր:

Անջնջելի մի յիշատակ,
Եղար հոգւոյս, նաեւ մտքիս-
Զկայ բոպէ. ժամ ժամանակ,
Որ քեզ մոռնամ, այլ կ'երեւիս:

ԿՍՄԲԱՐԵՆ ՈՒ ԶԵՆ ԾԱԽՍԵՐ

Որ ինծի տաս ես կ'ունենամ,
Այն բաները որ ինձ չկայ.
Կամ անպակաս փող ու դրամ,
Ով որ ունի, պէտք է որ տայ:
Որ կը պահես, ինչո՞ւ համար,
Քու ունեցածդ, թէ ուրիշին.
Ազահ կծծի, դու մի՛ ըլլար,
Տուր մշտատեւ՝ չունեցողին:
Ու կը սիրես մոլեգնօրէն,
Ինչք գրաւել, իւրացնել.
Ճոխացնել, շատէն փշէն,
Եւ յարանուն, միշտ ամբարել:
Երբէ՛ք չկայ մի՞թէ հնար,
Այդ քն կեանքը, որ յաջողկոտ.
Եղիւ արդար ու հաւասար,
Այն ամենուն, որ եմ կարօտ:
Հպարտօրէն եւ թէ գոռոզ,
Կը մրթմրթաս որպէս ճարպիկ.
Ու մերթ ընդ մերթ կուտաս ֆարդ,
Ազդուամենքով կեղծ ու կոկիկ:
Դու կը վայելես, իբր առատ,
Մինչ ամբարիդ ձեռք չը դպած.
Վախով դողով կ'առնես հատ հատ,
Մտմտուքը քեզ պաշարած:
Միայն գիտցիր ալ աւելին,
Կան ալ անձեր, քեզնէ ճարպիկ,
Որ խոհուն են, թէ խելք ունին,
Խօսքեր ունին, ոսկի հատիկ:

Անոնք են մարդ ու իսկական,
Թէ հարազատ հօր մօր զաւակ.
Զեն քեզ նման կասկածական,
Մինչ ալ ըլլան խեղճ ու կրակ:
Ինչ որ ունիս, ոչինչ միայն,
Թէ աշխարհին ալ տիրանա.
Պիտի մնաս, ոռնը եւ այն,
Երբ քու քսակ լայն չը բանաս:
Կան ունեւորք միշտ անօգուտ,
Են անտարբեր ու զգուշի.
Զունին ոչ խիղճ, ոչ ալ մի գուք,
Միայն խաբել, ու աւելի:
Կ'գրօսնուն, առանց ծախսի,
Եւ ունակ ալ թէ ցուցամայ.
Կը պայքարին՝ մէն մի սէնթի.
Ցնդածօրէն, թէ կոշտ ու լսօլ:

ԱՌՈՒԱԿԻՆ ՆՄԱՆ

Առուակին ջուրը վագուն է. վագուն.
Որ ալ յառակէն կը հորդէր բեղուն.
Կարմիր գոյնով մը՝ տակէն վրայէն.
Կը հոսէր ընդմիջտ իւր առատ ակէն.
Որ կարծես ներկ մը՝ առած կ'ընթանար
Գալար ու քաւալ, ուր որ ցած գտնար:

Ու շատեր ըսին, գինի է, գինի.
Ոմանք ալ գիտցան, որ չի գար բանի.
Կարգ մըն ալ անձեր բերին կարասնին.
Լեցուցին շուտ մը, մէկ ալ կանծեցին.
Գոյնէն ու համէն, որ քէ իմացան,
Ձայնեցին ամէնք՝ բոլոր մէկ բերան:

«Առուակը մեզի խաբեր է, խաբեր,
Իւր տակի հողէն, փոխուած էր կարմիր
Ձուտ մաքուր ջուր է, այգիներ ջրեմք,
Որք-ատունկերէն պտուղ հասցնենք.
Թէ խաղող, չամիչ. քէ անուշ գինի,
Ուտենք ու խմենք որ համ տայ բերնի»:

ՍՈՍԿ ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՓՈՒՃ ԲԱՆԻ

Շուտով նայիր սա պարոնին.
Պատուհանը կը մաքրէ.
Նաեւ շէնքի ներսի կողմէն.
Կ'աւլէ - սրբէ, կը քափէ:

Կը ցուցնէ սիրահարին,
Հպարտ գոռոգ մի տեսնով.
Պարծենալով ինքզինք իւր.
Իւր քերութիւն անտեսելով:

Կը համոզէ իր կոշտ բերնով,
Ով որ քալէ իրեն հետ.
Անհամ անտիպ պարսաւանով,
Միշտ կը խօսի, ու տգէտ:

Որպէս մի նիւթ խօսակցութեան,
Կը նկրտի ըլլալ մարպիկ.
Իբր հանճար իմաստութեան.
Բառ կը հիւսէ մէկիկ մէկիկ:

Իսկ ոմանք ալ քեքեւսօյիկ,
Շուտ կը խաբուին իրեն պէս.
Իրարու հետ, անուշ կոկիկ.
Վար կը զարնեն, եւ ինչպէ՛ս:

ԱՅԴ ՕՐԻՆ ՄԷՋ ԻՆՁ ՈՐ ՏՆՍԱՅ

Դաշտի մը շուրջը, ուր կային լեռներ,
Մեր գիւղի դաշտէն զնացի այնտեղ.

Պտոյտ մը տալու, որ անամպ օր էր,
Մինչ ալ անհանգիստ որ էր սիրտս նեղ:

Մօտեցայ այսպէս՝ վերը ձորերու,
Որ կար մի ուղի, ու մերք գիկուզակ.
Թէ ալ աւագուտ, անցքը լեռներու,
Ուր կար կարկաչուն մի պաղ աղբերակ:

Թէ կային ծառեր, հսկայ ու բարձր,
Վայրի ինքնաբոյս, եւ հին դարերու.
Սիրեցի անոնց զով շուքը քանձր,
Դադար մ'առի հոն գովանալու:

Ինձ այդ քուեցաւ մի նոր բուրաստան,
Աստղերու նման ծաղկով շրջապատ.
Ու ես շնչելով՝ բոյրեր անմահ,
Պառկայ քնացայ՝ գլխիս տակը փայտ:

Թռչնակոկոռոց վերը ծառերէն,
Հետն ալ զնկզնկոց հեռուէն փրքաւ.
Կանչ ու աղաղակ ամէն կողմերէն,
Այդ ձանձուկներէն իմ բունը փայտաւ:

Երբ որ արքնեցայ, հապնեալով նստայ,
Անկիւնէն ահա, ուղտի կարաւան.
Իշով ջորիով, դէպի վար կուգայ,
Անհատնում էին, ու շարան շարան:

Եկան ու անցան, բեռներով լեցուն,
Լեցուած էր բեռներ, ապրանքը պէս պէս
Կար բամպակ ու բուրդ թէ ալ ապրշուն
Թէ օհնո ու աղ, թէ շատ ալ բեհեզ:

Դացին ու գացին դէպի գիւղ քաղաք,
Անցան մեր դաշտէն թէ շատ ալ դանդաղ
Անոնց գնացքէն ես եղայ անյագ,
Կերթային անոնք ու միշտ անյապաղ:

ԵՐԳ ՄԸ

Կը շփանայ կը շփանայ,
Երես տալէդ անոր հիմա.
Դեռ շատ խակ է միտքը անոր՝
Երես մի՛ տար, կը մեծանայ:

Այդ բուկդ է՝ ուր ալ ըլլայ,
Բան մը չըլլար, մինչ իսկ ալ լայ.
Կոպիտ գաւկի պէտքը չունիս՝
Ըսէ իրեն՝ զգուշանայ:

Դեռ մատղաշ է չարահինն,
Մտիկ չընէր մեր ըսածին.
Եթէ այսպէս նա որ մնայ՝
Թէ ի՞նչ կըլլայ մեծ տարիքին:

Շփացեր է, կը շփանայ,
Խրատէ որ զգոյշ ըլլայ.
Լաւ խօսքերով գայն համոզէ,
Զարահին որ նա չըլլայ:

ԵՐԳ ՄԸ ԿԱՐՕՏԵԼՈՅ ՀԱՄԱՐ

Հիմա, հիմա անպայման,
Տուէ՛ք անոնց յարածամ.
Այն բաներէն որ ձեզ կան,
Ու մի՛ պահէ՛ք ձեր դրամ:
Մաս հանեցէ՛ք դուք հիմա,
Զանց մի՛ ընէ՛ք ու տուէ՛ք.
Եթէ ունէ՛ք, որ շատ կայ,
Ինչո՞ւ համար խնայէ՛ք:
Հիմա, հիմա կան շատեր,
Որ աղփատ են, եւ չունին.
Ըլլայ հագուստ կամ զարդեր,
Բաժին ըրէ՛ք կարօտին:
Որ անոնք են ձեզ նման,
Մարդ էակներ աշխարհին.
Խտիր չկայ մարդկութեան,
Վարուինք անկեղծ՝ հանուրին:
Հիմա, հիմա կ'սպասեն,
Ուր տնակներ հաց չունին.
Դուրս վանեցէ՛ք ոխ ու քէն,
Տուէ՛ք կամաւ որ ապրին:
Ոտքեր բոսիկ որ տեսնես,
Կամ քէ՛զ զանոնք՝ սովամահ.
Դու արդիւնք մը կը փաղե՞ս,
Եթէ ըսես - չը տեսայ:
Հիմա, հիմա անպայման,
Տանք լուսանիս յարածամ.
Մինչ իսկ վայելենք միմիայն,
Գերեզմանն է վերջին ժամ:

ԵՐԳ ՄԸ

Գեղով ելեր կը վազեն,
Թէ՛ կը մեկնին, չես գիտեր.
Տունով՝ տեղով դէպի դուրս,
Ուր կը բացուէր այգալոյս:
Իսկ որ ուզես հարցնել,
Պատասխան մը չես առներ.
Մանգաղ, դանակ ալ առած,
Տեղ մը կ'երթան, անկասկած:
Ու վրաննին հետերնին,
Բեռցուած էր սայլերնին.
Կ'ուզեմ՝ գիտնալ դէպի ո՞ւր,
Ու չունեցայ ոչ մի լուր:
Պարտէզներէն որ անցայ,
Նոյնը անոնք հոն տեսայ.
Երկ կողմերէն կը փաղեն,
Սելս, ձմերուկ՝ քփերէն:
Այն ատենը ցորենին,
Էր ոսկեգոյն հասկերնին.
Ու հնձեցին անդադար,
Ուտեստ, պարէն՝ տան համար:
Որ լմնցաւ հասկափաղ,
Անոնք եկան տուն ու քաղ.
Երգ երգելէն, պարելէն,
Թէ հինաուրց խաղերէն:

ՄԻՇՏ ԸՄԲՈՇԵՆՆԵԼՈՒ

Կ'ուզես ուտել ու ծամելէն,
Որ կուլ տալդ դիւրանայ.
Թէ-կը գատես ալ թաթմերէն,
Որն ճաշիդ համ ըլլայ:

Ստամոքսիդ հոգ կը տանիս,
Ու այդ կ'զգաս, բնագդատու.
Ուր ալ ըլլաս. պէտքը ունիս,
Տալ մի սնունդ, այդ քո մարմնու:

Թէ սեղանիդ ուխտ կերակուր,
Հարկ է ըլլայ համեղ անուշ:
Ու մշտատեւ, զուտ ու մաքուր,
Կամ անխառն, աւագ ու փուշ:

Սակայն որ դու այդպէս ու ճիշդ,
Որ կը խորհիս. կը մտմտաս.
Թէ ամէն ինչ առատ ու միշտ,
Են կարեւոր. ուր ալ երթաս:

Իսկ չես դիտեր երբեք մի օր,
Որ կայ բան մը. քեզ հարկաւոր.
Կը գուրգուրաս դուն քո մարմնուդ,
Չես տար մտքիդ բնտիւր սնունդ:

ՄԷՆ ՄԻ ԽՈՉԸՆԴՈՏ ՈՒՆԻ ԻՐ ՎԱՆՃԱՆ

Արեւը լոյս է, ան չի խաւարիր,
Երբ որ խաւարի, խոչեր կան իր դէմ.
Իսկ թէ այդ խոչեր չեն մնար ընդմիշտ.
Պիտի անհետին, որ եմ շարժական:

Եւ լոյսը մեզի կը բացուի մի օր,
Ուստի չի նեղուիմք, ոչ ալ մի վայրկեան
Թող խաղաղ զգանք, մտքերնիս հան-
գիստ,

Նեղ օրեր կ'անցնին, որ եմ բնական:

Նախկինէն հիմայ, միջեւ ապագան,
Գացին ու եկան, եւ դեռ պիտի գան.
Կեանքը հասկնանք, ուր կայ ելելէջ,
Եւ այդ ստուերէն օգուտ մը քաղենք:

Երբ ուղեղ ունիս, գործածէ ու միշտ,
Քու օգտիդ համար, որքան որ կ'ուզես.
Մերք ընդ մերք միտքդ, նման փայլակի
Ազդումներ ունի, բայց չեն տիրական:

Ամէն ինչ կ'անցնի, կայծակի նման,
Ըլլայ նեղութիւն, թէ ցաւ ու զրկանք.
Մտածկոտ չըլլանք, գալիք ժամերուն,
Կուզան ու կ'երթան, եւ չեն տեսական:

ՄԻՇՏ ԸՄԲՈՇԵՆԵԼՈՒ

Կ'ուզես ուտել ու ծամելէն,
Որ կուլ տալի դիւրանայ.
Թէ կը գատես ալ քարմերէն,
Որն քաշիդ համ ըլլայ:

Ստամոքսիդ հոգ կը տանիս,
Ու այդ կ'զգաս, բնագոյատու.
Ուր ալ ըլլաս, պէտքը ունիս,
Տալ մի սնունդ, այդ քո մարմնու:

Թէ սեղանիդ քոյ կերակուր,
Հարկ է ըլլայ համեղ անուշ.
Ու մշտատեւ, գուտ ու մաքուր,
Կամ անխառն, աւագ ու փուշ:

Սակայն որ դու այդպէս ու նիշդ,
Որ կը խորհիս, կը մտաւաս.
Թէ ամէն ինչ առատ ու միշտ,
Են կարեւոր, ուր ալ երթաս:

Իսկ չես դիտեր երբեք մի օր,
Որ կայ բան մը, քեզ հարկաւոր.
Կը գուրգուրաս դուն քո մարմնուդ,
Չես տար մտքիդ քնտիր սնունդ:

ՄԵՆ ՄԻ ԽՈՉԸՆԴՈՏ ՈՒՆԻ ԻՐ ՎԱՅՃԱՆ

Արեւը լոյս է, ան չի խաւարիր,
Երբ որ խաւարի, խոչեր կան իր դէմ.
Իսկ քէ այդ խոչեր չեն մնար ընդմիշտ.
Պիտի անհետին, որ են շարժական:

Եւ լոյսը մեզի կը բացուի մի օր,
Ուստի չի նեղուիմք, ոչ ալ մի վայրկեան
Թող խաղաղ զգամք, մտքերնիս համ-
գիստ,

Նեղ օրեր կ'անցնին, որ են բնական:

Նախկինէն հիմայ, մինչեւ ապագան,
Գացին ու եկան, եւ դեռ պիտի գան.
Կեանքը հասկնանք, ուր կայ ելելէջ,
Եւ այդ ստուերէն օգուտ մը քաղենք:

Երբ ուղեղ ունիս, գործածէ ու միշտ,
Քո օգտիդ համար, որքան որ կ'ուզես.
Մերք ընդ մերք միտքդ, նման փայլակի
Ազդումներ ունի, բայց չեն տիրական:

Ամէն ինչ կ'անցնի, կայծակի նման,
Ըլլայ նեղութիւն, քէ ցաւ ու զրկանք.
Մտածկոտ չըլլանք, գալիք ժամերուն,
Կուգան ու կ'երթան, եւ չեն տեսական:

ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ՅՈՅՍԵՐ

Ո՛հ, արեւը ժպիտ ունի,
 Կուրծքը ցցած վար կը նայի.
 Իւր ջերմութիւն սփռել երկրի,
 Արար աշխարհ անով կ'ապրի:
 Զի նառագայք տա՛մ եմ անոր,
 Մեզի կուտան կենդանութիւն.
 Եւ բոյսերու ծլարձակում,
 Թռչունք գուարք՝ գեղգեղ ընդմիջտ:
 Աւա՛ղ. արեւն դէմքը փողած,
 Ամպին ետեւ տխուր կեցած.
 Կ'ըզձար դիտել մեր հէգ աշխարհ,
 Ազատօրէն եւ համարձակ:
 Բայց նա հըզօր ուժն ամփոփեց,
 Այրեց, լափեց ծալծալ ամպեր.
 Բացաւ երես սիրաշողջող,
 Իսկոյն հրնուանք տուաւ երկրի:
 Մռայլ ամեն՝ բերկրալիք,
 Բնագոյօրէն հնչեցին.
 Դա ի՞նչ հզօր ուժ մըն է,
 Լուսաշողեր կ'արձակէ.
 Անհետելով խիտ-խիտ ամպեր,
 Խրոխտօրէն մեզ կը դիտէ:
 Զկար մի ուժ. այսպէս հըզօր,
 Որ կարենար լափել, լիզել.
 Որպէս հնոցն Բաբելոնի,
 Ան չէր կարող ոչինչ անել,
 Երեք անձինք արդարասէր,
 Որք կ'օրհնէին զԱստուած բարի,
 Պար բռնելով մէջն հնոցին:

Ո՛հ, արեւը հրաշաքեր,
 Հապնեցելով վար կը նայի.
 Լոյս տաճելու մեր հայ երկրի,
 Յոյս ընծայել մեր որբերի.
 Այդ արեգն էր ազատութեան,
 Ծաթեց երկիրն արարատեան:

ՈՄԱՆՔ ՄԻԱՅՆ ԲԱՌԵՐ ՈՒՆԻՆ

Հրամցնել միայն բառեր,
 Եւ նիւթեր մը, որն չ'արժեր.
 Ի՞նչ արդիւնք կայ այդ գրելու,
 Որ համ չկայ մինչ կարդալու:

Արտայայտուէ գործածական,
 Այն խօսքերը, որ հնչական.
 Միշտ լսելի, քէ պարզօրէն,
 Որ վարժ ենք մենք ծնած օրէն:

Ուստի այս է իմ գաղափար,
 Ըսեմք, գրեմք միասնաբար.
 Թէ օգտաշատ, քէ գործածուն,
 Բառեր, խօսքեր տեղն զտեղուն:

ԹԷ Ի՞ՆՉ Է ՄԱՀԸ

Մահը ի՞նչ է, մի՛ վախճար մահէն,
 Երբ որ դու չունիս հայկազեան դրօշ.
 Իսպառ հեռացած քո մայր օնախէն,
 Հետք մը շուքի պէս տարտամ անորոշ,
 Ու կ'ըսես կ'ապրիմ, իբր հայորդի,
 Մի՛ խաբեր գեղ, ո՛վ օտարորդի:
 Երբ որ դուն հայ ես մի՛ տուկար մահէն,
 Մահը ոչինչ է մեր հայ քաջերուն.
 Յիշէ նախնիքդ առիծի սրտէն,
 Կռիւ մղեցին անցեալ դարերուն.
 Տէգ ու նիզակներ, սուրեր շողացին,
 Փառքեր ու պատիւ կանգուն պահեցին:
 Թէ որ դուն հայ ես ինչու՞ կը վախճաս,
 Կորիւնի նման գնա Հայաստան.
 Մի՛ լքեր վայրն՝ Արարատ, Մասիս,
 Ուր հնուց ի վեր է ապաստարան.
 Փութքացիք, կազմէ բանակներ ուժով.
 Տենչեր քող զարթին մեր դիւցազներով:
 Իսկ դու որ հայ ես, ինչու՞ վիատիս,
 Եւ ինչու՞ կ'ապրիս Արափսէն հեռու.
 Արափսի ձայնին հարկ է որ հակիս,
 Ողբերք ծփացող շառաչներ հուժկու.
 Ան միշտ կ'ընթանայ մուշի ափսոսով,
 Ցատակէն յուզուած. անտէր ու խռով:
 Երբ որ դու հայ ես, որ կուգես ապրիլ,
 Գնայ քո երկիր, քո ծննդավայր.
 Իսկ դեռ վարանիս օտարին սիրել.
 Բնաւ չես գտներ հանգիստ բնավայր.
 Սյու կերպ ապրելդ մահէն ալ է խիստ,
 Ողջ կեանքդ է միայն գերեզման ու
 վիշտ:

ՅԱԻ ՈՒ ՎԻՇՏ

Աշխարհն է ինձ խիստ դժնդակ,
 Հոգիս խռով եւ յուսափակ.
 Լոյս ցորեկն միշտ մթնշաղ,
 Մէն մի գիշեր եմ անխաղաղ:

Խաւարտչին մէջ եմ խարխափուն,
 Եւ վիատիչ, վշտով լեցուն.
 Ցաւոտ լուծին տակը ինկած,
 Ու անէծքին դէմ գլորուած:

Ո՛հ, տես վերը ամպեր գոլորշ,
 Սըփռուեցան ամէն մէկ խորշ.
 Սգապատանք, սեւ վարագոյր,
 Շրջապատեց զիս անհամբոյր:

Տակաւ կ'ընեմ մերք ընդ ճիգեր,
 Որպէս պրծանք դէպ հեշտ վայրեր.
 Թէ որոնել մութ գիշերէն.
 Յուսոյ ելք մը յուսացուէն:

Վա՛յ ինձ, ափսո՛ս, աչերս յառած,
 Դէպի երկինք ալանո՞ղբած.
 Ու լսեցի միայն որոտ,
 Ո՛հ, լքուեցայ, յուսակարօտ:

ՍԻՐՈՅ ՅՈՅՍԵՐ

Մէջ է պատած աշխարհ անհուն,
Եւ ովկիանն կատղած ծփուն.
Լերանց կատար, ձիւնէն լեցունած,
Սառնակոյտեր վար գլորած:

Կանգնի՛ր ոտքի եւ անվհատ,
Դիտե՛ր բարձունք, վերեր հայարտ.
Որ սարերէն ժայթքած է հերձ,
Հալած կուգան դէպի միշտ մերձ:

Յոյր ծով ալիք, անհետ ու դոր,
Եւ մառախուղն ալ իջած է խոր.
Ա՛հ, տես այնտեղ բացուած արեւ,
Շողեր սփռած է մեր վերել:

Արդ, ժամն է, ըզճասէրիդ,
Սէր մը յաւէտ քո կարօտիդ.
Եւ գեփիւռին մղիչ ուժէն,
Այն պիտ' հալի քո հմայքէն:

ԻՐԲԵՒԻ ԽԵԼԻՔ ԶՈՒՆԻ

Իբրեւ խելք չունի, մատնանիշ ըրին,
Նախատինք, պարսաւ գլխիս տեղացին.
Երեսիս զարկին խիստ անարգանքներ,
Նոքա իսկովին եւ սխալանքներ:

Իբրեւ խելք չունի, իրարու ըսին,
Ծագր ու ծիծաղ վրաս խնդացին.
Արհամարհանքով ինծի մայեցան,
Ուղեղս գլխէս քանդել կամեցան:

Իբրեւ խելք չունի ըսին ու ըսին,
Դաւեր, խծքծանք պակաս չի թողին.
Գործել չի գիտեր. առնւտուր չըներ,
Յոռի մայեցան սրտիս խոցողներ:

Իբրեւ գլուխս պարապ չէ. աղբեր,
Հարկ է որ գիտնանք. պատուական
Հայեր.

Դուք գործածեցէք ձեր դատողութիւն,
Կան գրպարտութիւն, չունին իսկու-
թիւն:

ԴԵՊԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏ

Ո՛հ եղբայրներ, շտապ քրէք,
Երիվարս ինձ բերելու.
Կապանֆներէն արձակեցէք,
Իսկոյն վրան պիտոյ բամբելու.
Հանգոյցներուն խնամք տուէք,
Ամբապնդիչ լայն փոկերու:

Որպէս ասպետ նախնիքներէն,
Սանճը ձեռքիս, ահա հեծեալ՝
Տէգ ու նիզակ եւ սուսերէն,
Փամփուշտներով խաչածեալ.
Ու սրնքաց մի վայրերէն,
Կը նկրտիմ հոն խոյանալ:

Վայրը այնտեղ, ուր մարտիկներ,
Անճանառուէր ու անվեհեր՝
Գօտեպնդիչ կարգ ու սարքեր.
Ճակատամարտ եւ խիստ դաւեր,
Իրարու դէմ լարիչ աւեր,
Մահ կը գոռան խոժոռ աչեր:

Թող փարատի մահուան ստուեր,
Եւ անհետին նախնիք. սարսափ.
Դադար առէք, գեպիւն. հովեր,
Զին եւ կարկուտ, մշուշ ու շաղ.
Բացէ՛ք կամար. երկնից աստղեր.
Անդորր կ'ուզեմք մենք սրտաբոխ:

Այլ կը բաւեն յիշտ, տառապանք,
Թող կորնչին այս տուայտանք.
Հեռու կացէք. դահիճ ոսոխ,
Կրակ ու բոց եւ շանք ու ռիս.
Դուք Հայսրդիք, շտապ քրէք,
Վատ քշնամիք ետ վանեցէք:

Հարկ է ժպտի Մայր Հայաստան,
Սոխակ երգէ նախնեաց երգեր.
Վարդ ու ծաղիկ եւ բուրաստան,
Բոյր սփռեցէք դաշտ ու լեռներ.
Թող չի տխրինք, մենք ծնունդով՝
Ծագիք՝ արեւ լի յայտնով:

ԲՈՒԺԻԶ ԹԵԼԱԴՐԱՆՔ

Արեւն ահա, կը մտնէ մարը,
Այգունէն առաջ աստղեր կ'անհետին.
Եւ վարդերն ալ տեսքը կորուսած,
Դայլայլող թռչնոց ձայնն սպառած:

Իսկ կուգայ ժամը, արեւ կը ծագի,
Եւ հուսկ հոծ աստղեր, գիշեր պիտ'
փայլին.

Նաեւ վարդն ալ կոկոնէն ցցուն.
Ու թռչնոց երգեր պիտ' լսուին իսկոյն:

Եւ տկարները չեն մնար մահին.
Շուտով կը բուժուին որպէս կտրիմ.
Հրնուէ՛ եռանդով, մի՛ խոկար մտօք,
Յուսոյ պարգեւը չի բերեր չարիք:

ՍՐՍԿՈՒԱԾ ԱՆԷԾՔ

Ձեռաց գրչովս անէծք պիտ' սրսկեմ,
Որպէս որումներ՝ ցորենացանքի.
Անէծքներս անխ, սրտէս պիտ' հանեմ,
Ուժգին մաղձերս ձեր ցակտի յօնքին:

Խոժոռ աչերուդ նայուածքը յոռի,
Նշմարներ զարթուց իմ սրտի խորէն.
Որոնով գտայ ճիւղալ բորենի,
Ձեր նեխած մտքեր սոսիմնի թրջէն:

Ձգուանով լեցուած սիրտս է վրդով,
Պծգանքի ծովու վիհ մը կայ ձեր դէմ.
Գնացէ՛ք սուգուիլ ծովն անդունդով.
Այս սեւ կնիքով ահա կը կնքեմ:

Նենգաւոր իժեր, իժերէն ալ վատ,
Նախատանք, լուտանք. շալկած կը
տքնիք.
Գնացէ՛ք ուղղել ձեր լպիրշ վատ կիրք:

ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԶԱՅՐՈՅԹԸ

Ահա գիշերը, խաւար է պատած,
Իմ չորս կողմերէն մութէն շրջապատ.
Անյոյս ու մռայլ կը դիտեմ նստած,
Կեցած միայնակ, յոյր քարի մը տակ:

Կը դիտեմ դէպ վեր. ամպերն բոսոր,
Շղթայակապուած իրարու ետեւ.
Սըրնքաց կերթան, պայքար մը սովոր,
Որպէս մրցարան վայրն յարատեւ:

Դառն անողոք, կռիւ մ'ահեղ,
Խսկոյն ծայր տուին շանքեր ու բոցեր.
Կրակ, արհաւիրք, կայծակ ու հեղեղ.
Առքեց երկրին, աղաղակ. ճիչեր:

Անհուն կամարէն գոռում եւ որոտ.
Վաղանցիկ փայլեր մէկէն կ'անհետին.
Իսկ ամայութեան մէջէն եմ կարժտ,
Գէթ աղջամուղջէն նշոյլ մը լուսնի:

ՅՆԾՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐ

Զատիկ է ահա, ի՞նչ ուրախ օրեր,
Զմրան ցուրտ օրեր, այլեւս անհետ,
Գոլորշ ամպերն ցիր ու խուսափեր.
Տժգոյն ու վհատ, դէմքերու հրմուսնա՛հ,
Գարնան եղանակ. խնկերու բոյրեր,
Պուրակներ յուռթի, դաշտերն բնձիւղի:

Եկէ՛ք որ տօնենք Զատիկն ցնծութեան,
Աւետիս կարդանք մէկ մէկու բերան.
Հաւաճու շարենք կարգ կարգի դիմաց,
Յարգենք սովորոյր ի հնուց տիրած.
Անբիծ սրտաբույս երգեր ու խմբերգ,
Կաւաւ հարկ է տանք մեր տիրոջ մի
երգ:

Ահա մեր օծեալն յարեաւ մեռելոց,
Եւ կոյսն Մարիամ փութաց գերեզման.
Ու տեսաւ միայն հրլեշտակ սրբոց,
Հոյլ թռչնանման աւետիս կուտան.
Եկէ՛ք միասին յօրինենք թափօր,
Քրիստոս յարեաւն տօնենք ամեն օր:

ՈՐ ԿՈՒԶԵՆ ԳԻՏՆԱԼ

Տեսէ՛ք սա անձը, բնիկ մը չէ,
Ինչ արագ ալ քալել գիտէ.
Վայելչագեղ կազմ ալ ունի,
Դէմքն աղուոր ու սիրունի:

Ուրկի՞ց է այս, ուրկէ՞ սերած,
Ի՞նչ երկրէ հոս է եկած.
Լաւ կ'երեւի. իսկ փող չունի,
Թափառական կը պտտի:

Քաղժէ քաղաք երթալ գիտէ,
Կայարանի տեղն ալ գիտէ.
Մտացի է, եւ խիստ ճարպիկ,
Թէ ծխելու՝ վարժ ու կոկիկ:

Հուսկ թէ եկաւ մի ժամանակ,
Առևտուրի ալ ընդունակ.
Յաջող ելք մը ձեռք որ առաւ,
Ատելութեան գրգիռ դարձաւ:

ԱՆՅՈՒՍՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋԷՆ

Ահա՛ կ'երթամ, բարով մնաք,
Յուսակտուր սա երկրէն.
Եւ մօտեցայ ահեղ վշտօք,
Քիչ մը հեռու ովկիանէն:

Եւ յիշեցի իմին ցաւերս,
Երազներու անյոյս նիգէն.
Ու ցամփեցան սրտի թելերս,
Իմին կրած ծանր վշտէն:

Թողէ՛ք երթամ քիչ մ'ալ մօտը,
Սա ծփացող խոր ովկիանին.
Անոր պատմեմ իմ ցաւերը,
Իբր դարման սա իմ վշտին:

Իսկ անդունդը ինծի լսեց,
Կռակներու սուր շնաչէն.
Բացաւ վիհը ու գիւ գրկեց,
Որպէս մայր մը՝ սրտի յոյզէն:

ԱՂԱՐԱՆԻ ԴԵՊԻ ԵՐԿԻՆԻ

Արքայն արքայից տէր ընդհանուրին,
Դուն ես լիագոր քն փառաց գահին.
Դէպ երկինք բազմած, աքռաղ օծեալ,
Հրեշտակաց հետ, սուրբերով օրհնեալ:

Դրախտիդ դուռներ փակուած կը մնան,
Եւ դուն չես զգար ինչե՛ր մ'եղան.
Դահլիճի սրէն Հայն հալածուած,
Ահա խոսկան է, ոսկորով լեցուած:

Հրաշդ Աստուած՝ ինչո՞ւ թաքցուցիր,
Լուսափայլ դէմքդ ի՞նչպէս քողեցիր.
Խիղիդ շատ հանգիստ պահելու տեղէն,
Ինչո՞ւ չես անսար, տէր ընդ ամենայն,

Մոռացման տուիր վասն քն ուխտին:
Թէ խորք է Հայն մեր Արարատեան.
Ողբեր կարդացին, լացեր ու կոծեր,
Լսել չուզեցիր, անընկճելի Տէ՛ր:

ԶԻՆՈՒՄԻ ԱՄՊԵՐ

Սեւ ամպ մ'աւա շուրջս է պատած,
հաւար է սփռած երկնից կամարէն.
Իսկ ես անձնովին կը դիտեմ ապշած,
Սա օտարութեան հողին վրայէն:

Սեւ ամպին տակը, մթութեան մէջէն,
հարխափումներու ճիգերէն տարուած.
Լոյս մը փնտռել, յուսոյ աշխարհէն,
Բայց ի գուր, յոյսս ի դերեւ մնաց:

Չուարք էր սիրտս մանկութեանս օրեր,
Արեւ ու լուսին, եւ աստղեր փայլուն.
Տալիս ցնծութիւն ու առատ խաղեր,
Կերութումներով. եւ պարեր սիրուն:

Իսկ տար աշխարհի կեանքն է վշտալի.
Լեց գիւ միմակ օտարութեան մէջ.
Տխրած է դէմքս: սիրտս կը հալի.
Արիւնս է ցաւքս, որն կեանքիս վերջ:

Զբաղէմ ամպեր, քող կորի խաւար,
Ու բացէմ սիրտը, անքիծ բնութեան.
Որ տայ իւր լոյսը իմ ըզճիս յարմար,
Թողէ՛ք որ բուժուին վերքերս համայն:

ՄԱՅՐԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

Կը յիշե՞ս մայր իմ, զարման մի օրին,
Երբ մեր մրգաստան, ծառերու շարան.
Ծաղկած ծաղիկներ մէն մի կողմ կային
Ու մանկ կոկոնէն արձականման.
Պննազարդ ու լի. գոյնգոյն էին,
Բանակ ու տեսակ կարգ կարգի բերան:

Կը յիշե՞ս մայր իմ, այդ մէկ օրերուն,
Երբ բահը ձեռքս առած կ'երթայի.
Մեր պարտեզին մէջ առուակներ սիրուն
Կամեցայ մաքրել հարք հաւասարի.
Գուցէ ռոգել, շարքեր ոլորուն,
Յուրդահոս ջուրէն՝ մեր պաղ աղբիւրի:

Կը յիշե՞ս մայր իմ, երբ պիտ' գայի
տուն,
Փունջեր կապեցի. փունջեր խնկաբոյր.
Վարդ ու մանուշակ, խառն փափլուն,
Ու տուի թեզի կարօտիդ համբոյր.
Որ դուն խանդով մը խլեցիր իսկոյն,
Իբրեւ յիշատակ՝ նաեւ տունին բոյր:

Ափսո՛ւ. չես յիշեր մայր իմ հեգանուշ,
Մոռցար ամեն ինչ քո ախարանքիդ.
Ոչ գերեզմանդ, սրտիս խոցափուշ,
Ո՛հ քեզ տնէի փտած անիւնդ.
Այնտեղ կերտէի շիրիւնդ ինձ յուշ,
Անթառամ փունջով սուրբ հողակոյտիդ:

ԱՂՕԹՔ ԲՈՂՈՐԻՍ ՀԱՄԱՐ

Տէր ողորմեա, տուր ինձ առատ,
Մի թողուր զիս ալ յուսահատ.
Զբլլամ կարօտ եւ ոչ մէկին,
Թէ օրհնէ զիս դէպի բարին.
Տէր ողորմեա, տուր ինձ առատ,
Երջանկացուր զիս անընդհատ:

Թէ պաշտպանէ փորձանքներէ,
Կամ որոգայթ ու դաւերէ.
Մէկդի կեցուր նեղ սրտերը
Հանդարտեցուր դու իմ միտքը.
Տէր ողորմեա, տուր ինձ առատ,
Մի ձգեր որ ըլլամ ես վատ:

Ու շնորհէ քու բարիքդ.
Եւ մասնակցուր՝ նոյն սեղանէդ.
Որ ունենամ յարամման,
Գիտեմ շատեր միշտ կ'ունենան.
Տէր ողորմեա, տուր ինձ առատ,
Մի զրկեր զիս որպէս անհատ:

Յիշէ ընդմիշտ, օրհնեալ սրտով,
Որ կարենամ ապրիլ հոգւով,
Սուրբ դրախտիդ արժանացուր,
Քանի որչեւ եմ, դուն ապրեցուր.
Տէր ողորմեա, տուր եւ առատ,
Որ կորնչին օրերս վհատ:

Տրտունջներս ալ վերացուր,
Նոր յոյսերով սիրտս լեցուր.
Փափաքներէս թող գոհանամ,
Ապագային որ չի գոջամ.
Տէր ողորմեա, տուր ինձ առատ,
Որ չի լինիմ երբեք ժլատ:

Հեռու պահէ անարգանքէ,
Խենթ ու խելառ ապուշներէ.
Տուր ինձի ուժ եւ զօրութիւն,
Ու մտային կարողութիւն.
Տէր ողորմեա, տուր շատ առատ,
Ուժ, սէր, բարիք, է՛ն հարազատ:

ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԽՏԻՐԸ

Բնութեան գրկէն.
Շնորհք կը ծնի.
Երագի կեանքէն.
Յոյսեր կը փրթի:

Իսկ այս բնական.
Շնորհներուն հով՝
Մարդիկներ ալ կան.
Անհուն տանջանքով:

Բնութիւն ազատ.
Խտիր շնորհեց.
Երագն անընդհատ.
Շատ յոյսեր քամեց:

ԴԺԳՈՆԱՆՔՆԵՐ

Ինչո՞ւ ծնար գիս, մայրիկ իմ,
Տառապանքի աշխարհին մէջ.
Թէ կամեցար որպէս մի հիմ,
Քեզ ժառանգորդ եւ կամ մի վերջ:

Դարձեալ մայր իմ, սրտի կամօք,
Կուտամ օրհնենք սա ծնունդիս.
Թէպէտ վշտի, լի վերքերով,
Տաժանելի բեռ մ'ուսիս:

Կեանք կ'երթամ, շատ ընկճուած,
Անհանդուրժիչ բաղդիս ետեւ.
Որ դաւերով եմ պաշարուած,
Կը փնտռեմ յոյսի արեւ:

Արեւ, շողեր, ոչ ինձի կայ,
Ոչ ալ քեզի, մայր իմ անուշ.
Մութ է պատած երկնից վրայ,
Սեւ ու գոլորշ, ահեղ մշուշ:

Աւա՛ղ, մայր իմ, բու կարօտիդ,
Կը հեծեծեմ օրն ի բուն.
Սնգամ մըն ալ իյնամ գիրկըդ,
Կարօտովդ, մայր իմ սիրուն:

ԱՄԱԶԿՈՏ ԱՆՁԸ

Ո՛հ, քէ ամաչկոտ բնոյքըս չըլլայ,
Արձակ համարձակ, ունակ ողջոյնով.
Դէմ դէմի կանգնած, անձերու հագար,
Խօսքեր մեղրածոր, աւետել սրտով:

Թէ այս ամաչկոտ ունակութեան հետ,
Միշտ մնացած եմ չեզոք, անտարբեր.
Իբր աւերակ, կամ մի վայր անպէտ,
Միս միմակ մէկը եւ անյուսաբեր:

Վտարուիր ինձմէ, ո՛վ դու մոլորակ,
Ծնունդիս պահուն կիրքըդ էր ազդու.
Դրոշմեցիր գիս, մարմնովս համակ,
Անողորմ կերպէդ՝ սրտիս ահարկու:

Հիմայ քէ կուգեմ վանել իմ մէջէն.
Ոխ ու գայլոյքըդ, իսպառ թօթափել.
Թէ այդ ամաչկոտ իմ բնութենէն,
Թող ծնիմ ասպէտ այս սրտէս թել-թել:

ԹՈՂ ԲԱՑՈՒԻ ՎԻՀԸ

Երանի էր ինձ, ծնած չըլլալս,
Վիշտ ու կսկծամբ, առած իմ վրաս.
Գիշեր ու ցորեկ են համանման,
Ցորեկն է ինձ՝ գիշերի նման:

Միթէ դուք համայն, ծնեալ մարդկու-
թիւն,

Եթէ ձեր կեանքն է իմինիս նման.
Կ'ափսոսաւ ինձ. թէ ձերին համար,
Աւա՛ղ, ակամայ եկած ենք աշխարհ:

Դժնդակ օրեր, յար յաջորդ օրէն,
Եւ ցաւի բեռներ ներս խուժեց սեմէն:
Սգակարաւան զիս է պաշարած,
Անվհատ սրտիս ջղերն է ցամքած:

Արեւին շողեր, ահա դուրս փրթան,
Շողերն են ինձ՝ մշուշի նման.
Ձուարթ չէ դէմքս, եւ ոչ ալ ժպիտ,
Պարեր, ցնծութիւն, թուեց ինձ կռախտ:

Ուրեմն միակ վայրն է սիրուն,
Վիհ մը դիակիս, թող բացուի խորուն.
Իբր կաթոգին մօր մը գրկաց մէջ,
Ես պիտի գտնեմ իմ ծնունդիս վերջ:

ՍՈՒԱԿԻՆ ՅԱԻԸ

Ինչո՞ւ դու սոխակ, անձայն կը մնաս,
Ծառի մ'ոստին քառած կը կեմաս.
Յոգնա՞ծ ես միթէ, կախած քո թեւեր,
Եւ բոյնէդ ալ շատ հեռու ես կեցեր:

Ա՛յս, սիրուն թռչնակ վշտով ես լեցուած
Սգալով այդ տեղ յոյսերդ քամած.
Ու քաղցր երգդ չես երգեր, աւա՛ղ,
Դէմքդ կը դիտեմ, թախիծի շաղախ:

Զգուանալով լեցուն միայնակ կեանքդ,
Անէ՛ծք կը տեղաս այդ անյոյս բաղդիդ.
Յոյր գիշատիչներ նախանձ տարուած,
Հմայիչ երգիդ մագիլ են խոցած:

Եւ դեռ կ'սպասեմ վերջի օրերուդ,
Որպէս մի թակարդ պիտ' լարեն գլխուդ.
Զարագոյժ վայրով դուն ես պաշարուած
Մահամերձ օրիդ վախէն շուարած:

Թաւշեայ փետուրդ պարզէ գժոժով,
Հեղ մ'ալ սլալցիր, անվհատ միգով.
Գնայ ու գտիր, բոյնդ հնամեայ,
Հոն երգէ խաղաղ երգդ առօրեայ:

ՕՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Օտար եմ մեմ, օտար երկիր,
Զկայ մեզի հանգիստ օրեր.
Որ չի խորհիմք կամ չի տրամիմք,
Փոյթս չէ թէ որքան ունիմք:

Օտար եմ մեմ, հեռու վայրեր,
Գործեր առատ, կամ դրամ շատ.
Շահ ու վաստակ, հրապոյրներ,
Կրկին կ'ընեն մեզ յուսահատ:

Օտար եմ մեմ, ուրիշ տեղեր,
Լեզուն խօսիլ ալ եմ սորվեր.
Եւ թէ կրնամք յայտնել մեր միտք,
Պիտի ազդեն աղէտ ու կիրք:

Օտար եմ մեմ, ուր որ երթանք,
Որ երկիր ալ գաղթեմք, ազատ.
Հիւր եմ, եղբայր, չի զարմանմք,
Թող չի խաբուի մեզմէ մի հատ:

Օտար եմ մեմ, օտարին քով,
Լինչ իսկ վարուիմք հիւր կերպով.
Պիտի ատուիմք ամեն մի օր,
Ջանանք փրկել մեմ մեզ այսօր:

Օտար եմ մեմ, քանի մնանք,
Խնդիր չէ թէ կը ծերանանք.
Կամ վիճակուի մեր մահուան գոյժ,
Պիտի մնանք անտէր, անուժ:

Օտար եմ մեմ, ուր որ ապրիմք,
Շքեղ, փայլուն տուններու մէջ.
Արդ ու գարդով, հագուիմք, կոկուիմք,
Դարձեալ հայ եմ, մինչեւ ի վերջ:

ՊԱՆԴՈՒԽՏԻՆ ՀԱՅՅԸ

Ո՛ր միջավայր, է՛հ միջավայր,
Զկան մեզի օգնող ձեռքեր.
Ոչ ալ ունիմք արօտ ու վայր:

Գնացեր եմ օտար աշխարհ,
Ու կը մնամք անհայր, անմայր:

Է՛յ միջավայր, ո՛ր միջավայր,
Վարդ, մանիշակ չորացեր են.
Նաեւ չունին բոյրեր յարմար:

Կորուսած եմ կենցաղ ու վարք,
Կարծես կ'ապրիմք մէկ մէկ քարայր:

Ո՛ր միջավայր, դու միջավայր,
Փակուած դռներ քա՛ց պանդուխտին.
Անհետացուր իջած խաւար:

Լուսաջահով յոյսեր սփռէ,
Որ մեր սրտին ըլլայ յարմար:

ԵՐԳ ՄԸ

Պաղ եմ առեր, ճիշդ հիմա,
կը սարսռամ ես ահա.
Ցուրտ էր օդը, այն ատեն,
կառփին մէջը որ մտայ:

Պատուհանի բաց փեղկէն,
Քամին ժմեց ուժգնօրէն.
Կը սփսփամ, կը դողամ,
Ճար ալ չիկայ որ բուժեն:

Կը սփսփա, կը դողա,
Բոլոր կազմս, տե՛ս ահա.
Դող եմ առեր, եղբայրներ,
Ճար մը գտէ՛ք դուք հիմա:

Տունը եկայ ու ինկայ,
Ծանր հիւանդ պառկեցայ.
Պաղ եմ առեր, ով քոյրեր,
Դուք գրացէ՛ք իմ վրայ:

ԳՈՒՇԱԿԱԿԱՆ

Առ դարեր ալ սկզբանէ,
Կծկուեցան. եւ դեռ այսօր,
Խօստում տալէն մէն մի բանէ,
Որպէս գուշակ քէ մարգարէ.
Որ խաւարէն կը ծնի լոյս,
Ձեմ վստահիր, ոչ ալ կայ յոյս:
Այժմեայ օրեր եւ տարիներ,
Խանդ, եւ ու գեռ մեզ են բերած.
Զոր պիտի տան խաղաղ օրեր,
Հաշտ դաշինքի, փողի ձայներ.
Մինչ քէ հասնի ականջներուս,
Ձեմ վստահիր, ոչ ալ կայ յոյս:
Քանի որ կան տէրեր հպարտ,
Թէ փութերնին ալ կշտացած.
Մինչ աւագէն ծլին պարարտ,
Տունկ ու ծառեր նաեւ շատ վարդ.
Թէ անապատք կանանչահիւս,
Ձեմ վստահիր, ոչ ալ կայ յոյս:
Երբ կարապետք համանման,
Արեւելից դէպ արեւմուտ,
Որ զան խմբուին կոոր սեղան,
Ճառ, ծրագիր ալ մեզի տան.
Թէ եղբայր ենք անտարակոյս,
Ձեմ վստահիր, ոչ ալ կայ յոյս:
Այս բնական մեծ կռիւներ,
Ձեն դադարիր, բնաւ երբեք.
Ազգ ազգի դէմ ընդմիշտ լարուած,
Որպէս անհատ են խռոված.
Թէ որ ըլլայ անդորր ու լոյս,
Ձեմ վստահիր, ոչ ալ կայ յոյս:

ՀԱՐԿ Է ՕԳՆԵԼ

Երբ պտտիս մայքին վրայ,
Որ կը տեսնես, հոն մէկը կայ.
Թէ բաց տեղ մը, կամ մութ անկիւն,
Որ միայնակ եւ հեկեկուն,
Մօտէն խօսիր եւ սփռփէ.
Եւ տուր անոր նուէր ու փող:

Երբ կը տօնես օրերդ գեղուն,
Կեր ու խումբեր առատ բեղուն.
Ու մի մոռնար դարձեալ գփեզ.
Որ չի լքես այն անձը հեզ.
Ղրկէ ժպիտ, որպէս կարող,
Եւ տուր անոր նուէր ու փող:

Երբ որ ունիս արծաթ, ոսկի,
Կամ տարածուած ասդի անդի,
Կրկին յիշէ անգոր անձեր,
Որ առանձին են մնացեր.
Եւ ոչ ալ կայ անոնց օգնող,
Գնա ու տուր նուէր կամ փող:

ԽՐԱՏԱԿԱՆ

Ականջ յառէ այս խօսքերուն,
Եւ մտածէ ուշի ուշով.
Ինչ որ ծորի այս իմ գրչէն,
Լրիւ գոհար քեզ կը բերեն:

ՆԻՐՀՈՂ ԲԱՆՈՒՈՐԻՆ

Ջարփիր ով բանուոր, ժամը կը հնչէ,
Կապիտալիստների անգութ են դարձեր.
Բաց քո աչքերը. ականջդ յառէ,
Քննէ ու դիտէ. վերքեր են բացուեր:

Արքնցիւր բանուոր, հնարէ դարման,
Դիր սպեղանին վիրաւոր սրտին.
Քու բանուոր ընկերք որոշէ պայման,
Դուն առաջնորդէ անոնց ուղիին:

Վեր կաց, մտածէ, աշաւուրջ հսկէ.
Տես բիրաւորների գելի են դարձած.
Ջայրացած սրտով անգամ մ'ալ մայէ,
Իբրեւ մի հրեշտակ պահապան կեցած:

Ինչո՞ւ կը ննջես. զգացուէ՛, սարսի՛ր,
Որքան քնացար, այդ քանը բաւ է.
Ծորի անդին ձայն, առ սուրդ երկսայրի
Քաշէ պատեանէն, անուշի կապէ:

Արդ, զուարթ սրտով ել կանգնէ ոտքի,
Ու յառէ աչքիդ եւ շուրջդ դիտէ.
Թէ լսէ ձայնը. մոռնչ առիւծի.
Հիւսիսէն կուգայ արձագանգ տալէ:

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԵՐԳ

Տանը դռան մօտը նստաւ,
Տանը դռան մօտը նստաւ,
Ելլող մտնող որ տեսնայ,
Ելլող մտնող որ տեսնայ,
Հարկ է գիտնայ, հարկ է տեսնայ,
Ով ըլլալին թող գիտնայ,
Ով ըլլալին թող գիտնայ:
Աղջիկ տղայ զանազանէ՛,
Աղջիկ տղայ զանազանէ՛,
Աղջիկ տղան տգեղ, աղուոր,
Աղջիկ տղան տգեղ, աղուոր,
Հետ աղուորին բարեւ դրկէ,
Հետ աղուորին բարեւ դրկէ:
Առնէ թելին ու պտտէ,
Առնէ թելին ու պտտէ.
Մուք անկիւնէն ասդի անդի,
Մուք անկիւնէն ասդի անդի.
Գուցէ դուռ մը բաց կը լինի,
Գուցէ դուռ մը բաց կը լինի:
Լաւ կըլլայ որ պանդոկ ըլլայ,
Լաւ կըլլայ որ պանդոկ ըլլայ.
Որ բռնէ թէ մարպիկ է նա,
Որ բռնէ թէ մարպիկ է նա.
Ինքը թող գուարճանայ,
Ինքը թող գուարճանայ:

Հոն վերը սրահ մը կայ,
Հոն վերը սրահ մը կայ.
Պար բռնելով ման թող գայ,
Պար բռնելով ման թող գայ.
Ու քրտնաթոր հեւ ի հեւ,
Ու քրտնաթոր հեւ ի հեւ,
Սիրականին թող նայի,
Սիրականին թող նայի:

ԸՍԻ ԸՍԱԻՆԵՐ

Համբերութեան չափը եկած է,
Թէպէտ վրէժիս ճիշդ ալ ատենն է.
Եւ դեռ կ'սպասեմ մի միայն բանին,
Որ է պոյ սիրուն իմ ձեռնարկներին:

Հակառակութիւն կամ շատ ալ նախանձ
Բնաւ չի տար քեզ ո՛չ բաղդ ո՛չ մի գանձ.
Մի խառնուիք դուք ուրիշին գործուն,
Քանցի չէք գիտեր ձեր ըրածներուն:

Ըսի րսանքի ամեն տեսակով,
Անսանձ բերաննիդ բազում խումբերով.
Ականջի թմբիկ, մաք-ֆի աստիճան,
Դեռ կուզէք խօսիլ անհուն, անվախճան:

Աղմկարարներ թէ խռովարար,
Ձեր ունակութիւն է վատ ու անարգ.
Կազմակերպուեցաք ծածուկ ու թափուն
Անսպառ դաւեր հիւսեցիք անգոյն:

ԿԱՆԱՐԴԱԿԱՆ ԹԱՓԱՆՑ ՄԸ

Հաւատացէ՛ք ինչ որ գրեմ,
Եւ կը ուխտեմ ըսածներուս.
Որ սնուտի խօսքեր չընեմ,
Ինչ որ գիտեմ. նուէր մ'է այն.
Թէ ճանճրոյթ ալ պատճառեմ,
Պիտի պատմեմ շիփ շիտակ գայն:
Կամ պատահի որ դուք խորշիք,
Թէ գրածէս ալ որ զգուիք.
Ոչինչ կ'ազդէ՛ք դեռ իմ սրտիս,
Քանի վստահ եմ սա մտքիս.
Ունիմ հագար միւր ու փաստեր,
Օրը օրին պէս պէս լուրեր:
Ինծի համայ չնչին բան եմ.
Ըլլայ մեծ մուկ կամ թէ փոքր.
Մի խորհիք թէ բան մը կ'արժեն,
Մինչ քիպուածով հսկայ վագր,
Մէկէն դէմս ալ բշտեն.
Զեմ սարսուար, քանզի դառ եմ:
Մկածակեր շատ կան իմ շուրջ.
Կը փսփսան ամեն օր լուրջ.
Եւ կը լսեմ ձայներ հեռու.
Որպէս մտքիս քափանձելու.
Հոսանք մ'է նա որ կը տեղայ,
Զար սրտերէն դէպ ինձ կուգայ:
Եւ այդ կոպիտ ու վատ անձեր,
Ոչ բան ունին, ոչ ալ գործեր.
Թէ կ'ստանան թռչակ, կաշառք,
Ունին նաեւ սուղնոց ալ կառք.
Թէ վագրվզել, սոսկ հոս ու հոն,
Որ ցուցնեն ունին պաշտօն:

Թէ պաշտօնեայ եւ թէ վհուկ,
Մինչ իսկ ըլլաք մէկ մէկ դիւուկ.
Ազտոտ լեզու դուրս մի քափէք,
Շփացածներ, հեռո՛ւ կեցէ՛ք:
Այդ քափանցը կախարդական,
Երբէք չազդեր իմ հոգեկան:

Երբ որ խօսիս ասոր, անոր,
Դու կը շահի՞ս բաներ մը նոր.
Թէ այս անձը անմիտ կամ գէշ,
Եւ այդպիսով դու կ'ըլլաս էշ.
Փոյթս չէ թէ ով ալ ըլլայ,
Անկատար մարդ պիտի մնայ:

Ժամանակդ քեզի համար,
Ըրէ յարմար ու պատուար.
Խելքդ գլխիդ մէջ ամբարտ.
Ու բերանդ ամուր փակէ.
Մէկդի վանէ նախանձ, գայլոյթ,
Որ ունենաս անկեղծ բնոյթ:

Եթէ չունիս մի գրադում,
Թէ ըսելիք. ոչ ալ իմաստ,
Մտաբերէ մի որոշում,
Որ քու սրտիդ ըլլայ եւ հաշտ.
Միտքդ կրթէ. մի մնար հում,
Կարդա. գրէ օրը մէկ ժուր:

Հոսիսներ կան խիստ նողկալի,
Թէ յամառ եմ. թէ պծգալի,
Զունին տաղանդ. ոչ ալ հանճար,
Եւ ոչ ռէնին միւթի մը հար.
Բամբասանքն է անոնց միակ,
Որ ըրած եմ իրենց պահակ:

Ու փոխադարձ գրոյց առատ,
Կուտան կ'առնեն եւ անընդհատ.
Թէ անխորհուրդ հապնեալ ահա,
Ինչ որ լսեն կը տրտռան.
Լեզունին է առանց խայթան,
Թէ են անգուսպ, թէ՛ թռչլ բերան:

Կը ձեւանան որպէս ճարպիկ,
Որ ալ կերպ մը խաբել աղջիկ.
Ո՞վ են անոնք քեզի հանդէպ,
Քանի կ'ապրիս դու անվրէպ.
Եւ այդպիսով երկար բարակ,
Թէ գիտակ են, չեն աւանակ:

Մարդավայել կերպը միայն,
Ըլլալ համեստ, ոչ թէ ունայն.
Եւ սխալդ շտկէ ուղիդ,
Որ ունենաս բարի շարիդ.
Յոռի վարքդ սրբէ, մաքրէ,
Քեզ ուրիշին օրինակ ըրէ:

Վրադ մ'առնէր ոչ մի անէծք,
Ջանա պահել հոգիդ անեղծ.
Յանդիմանման կամ թէ խրատ,
Պիտի ազդեն քու սրտիդ վատ.
Ուստի չըլլաս դու երկդիմի,
Եղիր հօրդ բարի որդի:

Երբէք չընես քեզ անառակ,
Ինչպէս վագուն մի աղբիւրակ.
Որ նա ցածէն վար կ'ընթանայ,
Եւ անդադար կը ծփծփայ.
Այլ առուակներ են գերեզման,
Մի՞նչ իսկ ջրին վերջ մը կուտան:

Ուստի լսէ ամէն բանի,
Եւ մի ըլլար դու վայրենի.
Ու մեծացիր որպէս մի մարդ,
Եղիր ազնիւ, որ ըլլաս վարդ.
Կարն կապելով, մի խօսիր շատ,
Մերթ որակով պատմէ հատ-հատ:

Այս է կեանքը այս աշխարհի,
Մի յատուութիւն ամէն ինչի.
Փորձառութիւն հարկ էտրվիլ.
Թէ անկից ալ միշտ օգտուիլ.
Որ չիմիս դու խայտառակ,
Ոչ ալ ըրէ քեզ իմաստակ:

Չեզոք դիրք մը քեզի ընտրէ,
Ծանր ու լուրջ պետքիդ խորիւ.
Թէ ինչ կրնաս ընել արդեօք,
Նաեւ չունիս մէկ մը սրտօք.
Թէ գուրգուրայ, կամ քեզի տէր,
Որ չունենաս քշուտ օրեր:

Կրկին գրեմ ու վերջ դնեմ,
Նայն խրատը հեղ մ'ալ կրկնեմ.
Մի՛ պարսաւեր քո ընկերը,
Ոչ անպատուէ իւր անունը.
Ըլլայ ծանօթ, կամ անծանօթ,
Որ չունենաս երբէք ամօթ:

ԻՄ ԲԱՆՁԱՐԵՂԵՆՆԵՐՍ

Բանջարեղէն՝ պարտեզիս մէջ,
Զառի ու ձեւեր, թող մնայ վերջ-
Սծումները շարք-շարքի բով,
Պիտի պեղեմ ձեռքիս բահով:

Եւ պատրաստ ըրի այսօր,
Ու ցանցեցի կողմեր բոլոր.
Թէ աստ ալ ունիմ հող, տեղ.
Որ թող չըլլայ անոնց շատ նեղ:

Սծումները կարգի բերի,
Եւ հումտերէն ալ ցանցեցի.
Հատիկները տեսակ տեսակ,
Թող որ ծլին կարն ու բարակ:

Քիւ կայ առդին հոյս հակնդեղ,
Նաեւ ունիմ շատ շատ ալ սելս.
Հազար անուխ, պրաս, ռահան.
Բիշ անդին ալ կայ պատնջան:

Մարուխ եւս պատին շուք տեղ,
Եւ բազմածիլ բիւր ազատգեղ.
Սերմանած եմ շոմին, վարունգ,
Դեռ կը բուսնին դդուլ, ձմերուկ:

Ոսկեխնձոր եւ կաղամբներ,
Տերեւներով են զարդարուեր.
Գետնախնձոր, նաեւ պամի,
Կամաց կամաց նոր կը ծլի:

Դեղին կարմիր ստեպղիններ.
Որ անելով վեր են ցցուեր.
Կը գտնուի պղպեղ ոլոռ,
Թէ լուրիան՝ բարձր ոլոր:

Եւ տես ահա, շուրջամ 'ի փռս,
Ու ելակն, քէ՛ ալ կարոս.
Փողկ թէ սխտաւ. սոխ ու բակլայ,
Եւ թէ սիսեռ հոն կը վխտայ:

Հիմայ հարկ է տանք մի քանակ,
Երբ հասունանա՝ սայլին քանակ.
Իսկ դեռ թակ են. չեն հասունցեր,
Ոմանց պտուղի վար են կախուեր:

Եւ արեւի շողէն անոնք,
Կը խոշորանա իրենց կամօք.
Թէ բանջարի լայն տերեւներ,
Պիտի ըլլան մեզի լաւ կեր:

Դրախտ մըն է, որ կը նայիմ,
Սրտի խանդով ես կը հրճուիմ.
Ծաղիկները պէս պէս գոյնով,
Որ կը հոտին, անուշ բոյրով:

Անձրեւը կաթիլ կաթիլ,
Կ'ոռոգէ արմատ ու ծիլ.
Ու ես նստած ներս հիւղակին,
Օրհներգ կուտամ այս մէկ օրին:

Ա՛հ, հասունցան պտուղ, բանջար,
Կարիք չունի խելք ու հանձար.
Հարկ է հնձնեմ. կամ հաւաքեմ,
Արկղներով տունը կրեմ:

ԱՅՍՊԵՍ Է

Այսպէս ասեղծեց մեր բնութիւնը մեզ,
Քանի որ այդպէս մենք ծառայեմք քեզ.
Ճիգ քրէ պահել աշխարհը գերի.
Եւ քանի տարի դեռ պիտի անցնի:

Թէ կայ մի եզր առած ընթացքիդ,
Թէ ալ ձանձրոյթ վերջնական վարքիդ.
Որ միշտ անդադար անէ՞ծքի ցողիդ,
Կը թափես երկիր՝ եւ ամէն կողմեր:

Եթէ հզօր ես, գտիր մի վախճան,
Թէ բարութիւնդ տուր մեզ անսահման.
Երկնականարի վեր ու վարերէն,
Ու պահէ գլխդ նենգ ռզիներէն:

Միայն որ գիտեմ, անկարող ես դուն,
Քան մը չես զգար անցուդարձերուն.
Ասանկ եկած ես, ասանկ ալ կ'երթաս,
Որպէս բնութիւն՝ պիտի քնանաս:

Անունդ միայն կուտանք ու կ'առնենք,
Մի միայն բառը քեզի կը հնչենք.
Արդարեւ այդ ալ քեզ համար շատ է,
Որ կը յորջորջուի հանուր ազգերէ:

Ու կաս, կը մնաս, ինքդ չես գիտեր,
Ուրկէ ծնելուդ դու չունիս փաստեր.
Լեզու ալ չունիս մինչ իսկ խօսելու,
Այ ի՞նչ կը մնայ քեզի ըսելու:

Ծոցիդ աստղերը իբր թէ կ'ազդեն,
Մարդկութեան վրայ իւր մօրը սաղմէն.
Զկայ ապացոյց քու այդ բնութիւն,
Լոկ խօսքեր մըն են որ միշտ կը յիշուին:

Աստղերը մենք ենք, ծնունդով գաւ-
գաւ,

Որ կը բզմենք զիրար անընդհատ.
Յանցանք մը չունիս, քանզի չես գիտեր
Մենք անկախօրէն ծնուեր ենք գայլեր:

Կը յափշտակենք իրարու ձեռքէ,
Արջերու նման՝ ելած մի որջէ.
Մտերնիս լարած, իբր թէ քարայիկ,
Եւ կը կողոպտենք մէկգլխէ կոկիկ:

ՀՈՆ Է ԴԵՂԴ ՄՇՏԱՅԱՐ

Եկուր իջէ, վար իջէ,
Օրը քիչ մը խոնարհէ.
Մնացածը բան մը չէ,
Հետզհետէ վար իջէ.
Դէպ կայարան անշուշտ,
Միայն վայրը անաղմուկ:

Բոլոր բաներ այսպէս է,
Այն որ կ'ելնէ, նա կ'իջնէ.
Դու մի խօսիր ու լռէ,
Դերեզմանը կը մաքրէ.
Երբ որ իջար ու սմբար,
Այն ատենն է հաւասար:

Միշտ վերերը մի՛ կենար,
Յուշիկ ցածցիր ու խոնարհ.
Ուրոյն անձիդ չէ գրուած,
Այլ ամէնքին է ուղղուած.
Սիրով գնա փոսն ի վար,
Եւ մի մնար վշտահար:

ՏԵՍԻԼՔ

Լիմպոս մ'էր, վեր ու վարը չեմ գիտեր,
Բացուեց դուռը, երկաթ թէ քար, չեմ յիշեր.
Միայն լացեր, ու աղաղակ կը հնչէր,
Կամ կսկծող սրտի թելերու ձայն էր:

Ումանք՝ կ'այրիմ, թէ այրեցայ մեծ կոծով,
Դեռ մաս մ'ալ ասդին անդին սարսիչ դողով.
Կ'երերային, ո՛հ, մարեցայ պռուտով.
Ճիշեր ու ողբ, մէն մի կողմէն սփռելով:

Անդին տեսայ դեռ ու ճիւղալ եւ սատանայ,
Յարանման մի սաղայել՝ գեհեհին մէջ ժուռ կուգայ.
Հագած էր սեւ հանդերձ մը՝ ուրիշներէն ալ տարբեր,
Միջակ ակամբ, նաեւ մի պոչ, կոկոզավիզ կը փայէր:

Մատնանշեց դէպի դժոխք, աւելի խոր գեհեհին,
Եւ եմ ըսաւ, տէրն ու զօրապետ այս վայրերին.
Խոնարհեցէ՛ք ինծի հանդէպ, ո՛վ հոգիներ ու ոգիք,
Որ ստանաք ինձմէ պարգեւ, թէ ըլլայ փող կամ
սրինգ:

Հարցում մ'ունիմ մենք խմբովին, առաջարկեց մի
ճիւղալ,
Քանի՜ դարեր դուք հոս կ'ապրիք, որ չենք գիտեր
մենք աւա՛ղ.
Դեւ, սատանայ, ոգի ճիւղալ, յանկարծ ոտքի կայ-
նեցան,
Պատասխան կ'ուզենք, ո՛վ սաղայել, ու գոռացին
մէկ բերան:

Եւ զայրացկոտ յոխորտանալով նա ոտքերը գետեղեց,
Ու կայնեցաւ բարձր մի տեղ, նաեւ բերանն փրփրեց.
Պատասխանեց մոլեգնօրէն, բոց էր կտրած իւր
աչեր,
Թէ սրտէն ալ կրակ ու շանթ, որ անընդհատ կը հո-
սէր:

«Ուստի պատմեմ իմ անցեալէն, որ դարերով շըր-
ջապառ,
Երբ դեռատի հասակիս մէջ, որ զգացի անվհատ.
Թէ կարող եմ եւ թէ հզօր, բաներ ընել բազմաթիւ,
Ու սկսայ գիշեր յորեկ գիւտ հնարել այդ առթիւ:

«Անդին տեսայ հսկայաբերձ, լայնատարած խիտ
ծառեր,
Պարակին մէջ լեցուած էին առատ փայտեր ու
կոնդեր:

Եզր չկար անսահմանին, չկար մինչ իսկ ոտքի տեղ,
Թէ խտացած դէպ վեր կամար՝ չորս կողմերն սեղմ
ու նեղ:

Մինչ այդ պահուն եւ զայրացած շրթունքներս հրա-
վառ,

Եւ փչեցի հրկիզելով լեռներ, ձորեր ու անտառ.
Ծաւալ տուաւ մի անթեղով իւր շուրջերէն բոցավառ,
Որ նարնատի հրաբուրբոք մինչ յաւիտեան անսպառ»:

Երբ լրացուց իւր պերն խօսքեր ու ակնթարթ իջաւ
վար,
Իսկոյն ոգոց բիւր ճիշերը արձակուեցան՝ արժանի
է՛ք մեզ համար.

Քեզ ծառայ ենք, ո՛վ սաղայել, այս գեհեհնը մեզ
վկայ,

Եւ մէկէն ալ երեսներն կախ, ու խոկացին տես ահա:

Թէ ինչ կրնանք կամ ինչ ընենք, այս ցատումն է :
կարի,

Որ քէ ինքնին իւրացնենք արար աշխարհ մեզ գերի-
Ու քիչ յետոյ եւ բոլորն ալ միասնաբար զարթեցան,
Ոտի ելան, ձեռքերնին վեր, հոծ աղաղակ մէկ բե-

բան :

Իրենց պետը հոն կանգնած էր, որ կը նայէր զմը-
մացկոտ,
Ու քէ լըսեց այդ մեծ կոչը, որ կ'ուղղուէր իրեն
կրֆաւ.

Եւ նա ասաց. «հանդարտեցէ՛ք, քող կատարուի ձեր
փափաք,

Ես պիտի տամ ձեր ուզածէն, մինչ աւելին եւ անյազ :
«Ահա ձեզի լի երաման, դա բանալին հմայֆոտ,
Առէ՛ք, բացէ՛ք տիեզերքի գոց դռները՝ դուք սըր-
տոտ.

Ու որոմներ այլ սփռեցէ՛ք վեր ու վարը ամէն տեղ,
Զարիք, ռհիր քէ պատուհաս, կամ քէ միշդը քոյն

ու դեղ» :

Այդ ատենէն տարածեցին սարսափները վայր ի վայր,
Եւ ցրուեցան չորս հովերէն՝ տալով մեզի մեծ աւար-
Մահ սփռելով ամենուրեք. նաեւ չունին ոչ ալ վերջ,
Ու յարատեւ եւ ունդադար կը մօտենան մեզի մերձ :

ԵՐԲ ՈՐ ԶՈՒՆԻՍ

Երբ փոխ կուտաս, հարկ է տոկաս,
Ըլլայ դրամ, կամ այլ խոստում.
Թէ վնաս որ պիտի տաս,
Տուր պարզ մտօք, ոչ քէ տրտում :

Մի երկմտիր, այլ վստահէ,
Որ ստանաս երբ ունենան.
Ու մի դրժեր ոչ ալ խնայէ,
Ձեռք կառկառէ՝ որ քեզ կուգան :

Հաստատ կալօք ու սրտաբուխ,
Պէտք է օգնես որպէս մի վարձք,
Այս աշխարհը միշտ է սանդուխ,
Ելելէջի խոջի նրբանցք :

Թէ չճաւոր, քէ ունեւոր,
Ունին կարիք իրար հանդէպ.
Երբ դու լինիս մի չունեւոր,
Կրնա՞ս մեզ տալ փաստեր ու վէպ :

Այն ժամանակ պարտիս լռել,
Եւ գղջալով պիտի ըսես,
Երանի՛ էր ինձ չի ծնել,
Օրը օրին պիտի կրկնես :

Եթէ չունիս, մի խոստանար,
Այսօր, վաղը, կամ գալիքին.
Եւ կեղծելով մի կարդար հառ,
Այսպէս այնպէս քեզ դիմողին :

ԲԱՆԴԻ ԶԱՆԱՊԱՐԷ

Ամպամած օր մըն էր, որ ցուպը առի ձեռքիս,
եւ ցուրտ քամին ալ կը փչէր դէպ իմ կրծքիս.
Իսկովին որսած էի իյնալ մի քանակաւ,
Գալիս ու քալիս միշտ յառաջ, որ չունէր մի ծայր.
Կամ փնտրելու ինձ համար մի հանգիստ կայան,
Եւ թէ գտնելու բաղդս, որ միշտ էր անագան:
Եւ այսպէս լեռներ, ձորեր կտրելով եւ անցալ,
Որ մեր երդիքին ծուխը հեղ մըն ալ աչքիս չերեւնա-
նէ հեւ ի հեւ աշտերս ալ կարծես կը մաքրուէր,
Այն սաստիկ հովն ալ քիչ ու բերնիս կը զարնէր.
Նաեւ պէս ու մորուսէս վար կախուած կային փունջ
մը սառ,

Եւ հետն ալ սարսաղացիչ փաթորիկ մը ձիւնախառ:
Ու այդպէս յաջորդաբար կ'իման էր յարատեւ,
Որ չի բացուեց օդը քանի մը շաքաթ իրարու ետեւ.
Եւ ես անընդհատ կը հեռանայի արագ թէ կամաց,
Նաեւ ուխտած էի որ ես տիրանալ իմին բազմաւոց
Եւ յետոյ հարցուցի. երբ անցորդ մը քովէս կ'անցնէր
Ու ըսի անոր. ո՞ր է իմ բաղդս, կամ ո՞ր եմ եկեր:
Եւ ինձ հայելով մա ըսաւ. թէ տաւ բաժակ մը օղի,
Պարպելէս յետոյ կը խոստահաւ որ քեզի տամ մի
ուղի.

Թէ ինձ համար կար մի պաշար օղիէն գառ մաւ. գինի
ես կամովին իմ ունեցածըս բոլորն ալ իրեն տուի.
Յայնժամ ըսաւ. քեզի համար միայն մար մը կը տես-
նեմ,

Զորս հովերուն մէկուն հետը ու քեզ կամօք կը դրկեմ:
Պատմեց տեսակէտ եւ շատ ազնիւ. յետոյ անցաւ ու
զմաց,

Իսկայն ինձ ալ եւ այդ պահուն, քալելու խանդ սըլ-
տէս բըղխաց.

Եւ ձեռք առի յայտնած համբան, որ ինձի էր անառն,
Ոտք անցուցած երբեք տեղիս, ու ես ըսի ինձ որոշ.
Հասալ տեղ մը, հսկայ լեռներ որ ունէին մաւ ձոր,
Եւ շրջակայք որ դիտեցի եւ ես տեսալ մի ալեւոր:
Ան մատած էր քարայրի մը ճիշդ դրանը սեմին քով,
Երբ մօտեցալ, տուի անոր քարեւներ մը եւ սրտով.
Հարցում չըրի, իսկ մա կռահեց որն ինքն էր մի
գուշակ,

Թէ եկած ես բաղդիդ ետեւ, որ դու ըլլաս լաւ տեղ-
եակ.

Պիտի պատմեմ ճիշդ ու ճիշդ. որն ինչ որ ես գիտեմ,
Փորձառութիւնս մէկիկ մէկիկ վերջը քեզի եւ կըսեմ:
Իւր մօլուքը դէպի վեր ցցեց, ու սեւեռած աչքով,
Նա սկսաւ ըսել ինձի, իւր պատմութիւն յազուտով,
Յիմարներ են որք կը յուսան իրենց բաղդը որոնել,
Ամենէն լաւ իրենց վրայ վստահութիւն ընծայել.
Կան անհատներ՝ են մտային մաւ ա՛լ են հանաբեղ,
Զունին դրամ, ու ալ աղքատ եւ թէ կ'սպիրին շատ
ալ մեղ:

Թէ կարող են գրքեր գրել կամ պատմութիւն թէ
վէպեր,

Են հառախօս բեմին վրայ, կամ թէ ըլլայ այլ տեղեր.
Նիւթ իմաստներ. բերաններէն որ կը թափին իր
հեղեղ,

Որ հմուտ են հնարքներու եւ թէ ունին շատ ուղեղ.
Միշտ քակնին, որ է դատարկ, դեռ կ'սպասեն մեծ
բաղդի,

Ես եմ բաղդը, մի՛ յուսար ինձ, հապա յուսա դիպ-
ուածի:

ԿՈՂՈՊՏՈՒԱԾ ՄԱՐԴԸ

Տարէք, տարէք, ինչ որ ունիմ ծախսեցէք,
եւ թէ դատարկ, գրպանս ալ, որ կ'ուզէք.
Առէք, առէք, այդ ամէնը դուք ինձմէ,
Որ չունենամ մաս ու բաժին ես ձեզմէ.
Կողոպուտը միշտ է համոյք ձեզ համար,
Եւ թէ վարպետ՝ թարմ պահելու ձեր ամբար:

Թողէք, թողէք որ ես լինմ տեղ ու վայր,
Թող չի տեսնեմ ոչ բարեկամ, ոչ օտար.
Անպատ մ'ըլլայ անշուք, կամ թէ ըլլայ լոկ ցամաք,
Որ չի լսեմ մի փափսուք, ոչ մի շշուկ, որ եմ ասոնք
միշտ անյագ.

Պատրանք մըն է որ ես կ'ապրիմ ու տխրալի միշտ
հիմայ,
Կը նախընտրեմ այսպէս միայն, այս ամենէն բացա-
կայ:

Ես անդադար գործածեցի իմ ուղեղս յարատեւ,
Որ ունենամ այս աշխարհէն ինձ օգտակար մի արեւ.
Երբ թէ տեսայ պատեհութեան դռները՝ բաց չեմ
ձգուած,
Ատկէ ի գատ երակներուս արիւնն ալ քշիկ քշիկ էր
քամուած.

Այս ամէնը ձեզ կը ձգեմ ըլլայ կամայ կամ ակամայ,
Պիտի յիշեմ ձեր վարմունքը, թէ լաւ ու վատ միե-
նչեւ ի մահ:

ՓԱ՛ՌԻՔ ՔԵԶ ԵՐԵՒԱՆ

Փառք քեզ Երեւան, դուն ես տէրը այդ հողին,
Ալ իդձերդ կատարուած, հսկէ արթուն երկրին.
Թող չի անցնի ձեռքէ ձեռք, կամ թող չըլլայ կրո-
նադաշտ,
Հայրենիքին դուք պաշտպան, պէտք է ապրիք հեզ
ու հաշտ.

Այլ խնամքով պատրաստ, գուրգուրացէք մէկ մէկու,
Եւ համերաշխ սրտերով ժպիտ տուէք իրարու:
Կրկին փառքեր կը նուիրեմ ես կամովս սրտաբույս,
Որ դեռ կ'ապրի մեր հայ ցեղը՝ երդիքները ծախս
մուխ.

Նա դարերով պայքարեցաւ իւր թշնամեաց դէմ առ
դէմ;
Ստրկութիւն արհամարհեց եւ նետուեցաւ դէպի բեւ.
Ինքզինք դասեց այլ ազգերու յարանման իր կարգին.
Եւ բռնութեան կապանքները իր՝ թէ փշրեց սրտա-
գին:

Ազատ երգեր հարկ է երգէք դուք ցնծութեամբ
Երեւան,
Գիւղ ու գաւառ եռուզեռով լի հնչեցէք մէկ բերան.
Նեցուկ եղէք եւ շատ յօժար միասնաբար ամէն տեղ,
Թէ աննկուն վսեմ մտօք, մինչ իսկ ապրիք շատ ալ
նեղ.

Թէ ձեռք ձեռքի եւ օգտակար ուր հանդիպիք մէկ
հայու,
Կարեկցութեամբ եւ աննախանձ պարտիք օգնել մէկ
մէկու:

Եթէ անսաք այս խրատին, գտեպնդուած մէկ մի օր,
Պիտի ապրի Հայոց ազգը թէ յարանուն եւ հօր.
Ու տոկացէք պայմաններուն. զի ապագան է բարի,
Յարմարցուցէք շէնցներով այդ երկիրը դրախտի.
Եւ այսպիսով պիտի աճի եւ գորանայ Հայաստան,
Որ հայկազեան նոր սերունդը քեզ չի մոռնայ՝
Երեւան:

ԱՅՆ ՈՐ ԿԸ ԾՆԻ, ՊԻՏԻ ՄԵՌՆԻ

Սա օրերը, շարան շարան, ու մշտատես կուգան
կ'անցնին,
Նաեւ ծագի պայծառ արեւ, յուշիկ յուշիկ կը մարի-
Անձրեւ ու ձիւն, եղեամ կարկուտ թէ կը սառին,
կ'անհետին,
Որոտընդոտ սոնպերէն ալ կայծակ ու շանթ կը փայլի
Եւ բոլորն ալ վալանցուկ են. թէ կ'սկսին կը ցնդին,
Ամենուրեք մոյն կը տեսնես. որ վերջ մըն է մէն մի
բանի:
Ծառեր կանաչ տերեւներով, տարուէ տարի կը ծլին.
Հետ բոյսերու մամապէս թէ կը կանչին կը գօտա-
նան.
Թռչունները որ փետրագարդ վեր ու վարը կը թռչին,
կը մուռողեն. կը դայլայլեն սակայն ունին մի վախ-
նան.
Կամ շնչաւոր կենդանիքը, ինչ արարած ալ լինին,
Ատենի մը սահմանուած են, եւ հուսկ անոնք կը չը-
ֆանան. ալ չի կան:
Մարդ ըսուածը կապակցած է դէպի ծոցը բնութեան.
Պիտի ծնին, պիտի մեռնին. խուսափելու հար չիկայ.
Որ մահագոյժ զանգակի ձայն. ականջներուդ թըռ-
թրոն,
Ու մի ըսէ՛ք՝ այդ փոյթս չէ, հապա. կարգը ինձ
կուգայ.
Որ սրտերնիդ ալ թէ յուզուի, ինչպէս վերը բնու-
թեամ,
Դարձեալ ատկից պրծում չիկայ. օրը օրին մահը քե-
զի մօտ կուգայ:

ՄԻ ՎՀԱՏԻՔ

Մի՛ վիատիք, ով ընկերներ,
Ճգնաժամեր կան յարատեւ.
Այս աշխարհը հետն է բերեր,
Թէ՛ ցաւ ու վիշտ, թէ՛ նոր արեւ:
Բազուկներդ ձեզի նեցուկ,
Որքան կրնաք հիգեր ըրէք.
Ու տոկացէ՛ք, եւ անշշուկ,
Եռանդ ու խանդ, վառ պահեցէ՛ք:
Թող չի մարի ձեր սրտերէն.
Այն կանթեղը, որ պլպլուն
Կայ, կը մնայ հին ատենէն,
Հարկ է փայլի այս օրերուն:
Այն օրերը, որ վաղեմի,
Թէ ծագեցան ու մարեցան.
Յոյս ներշնչում, ամէն մէկի,
Որպէս ժառանգ ձեզ տրուեցան:
Մի՛ վիատիք, ով ընկերներ.
Ճգնաժամեր կան յարատեւ.
Այս աշխարհը հետն է բերեր,
Թէ՛ ցաւ ու վիշտ, թէ՛ նոր արեւ:

ՓՍՓՍՈՒՔՆԵՐ ԵՒ ԹԷ ԺԵՈՐ

Ներկայ դարը, հին դարերէն,
Կը տարբերի, բարեկամներ.
Եթէ դիտէ՛ք ձեր աչքերէն,
Պիտի տեսնէ՛ք անթիւ բաներ:
Կան այս օրեր իրարանցում,
Նախանձ, գրգիռ. ատելութիւն.
Կը տարածուին եւ անհատում,
Ալ չի մնաց հին սրբութիւն:

Յարգանք չիկայ իրար հանդէպ,
Ոչ դրացի, ոչ ալ ծանօթ.
Որ գուրգուրան մէկ մէկու դէպ,
Հիմը անցաւ, նորն է մի բօք:

Ուր ալ դառնաս, պիտի լսես,
Փսփսանքներ չորս կողմերէն.
Մէկը այսպէս, միւսը այնպէս,
Քանս, ազմուկ, միշտ ու նորէն:

Յաջորդօրէն եւ անսպառ,
Ձայներ, շշուկ, ուր ալ երթաս.
Ըլլայ ձմեռ, կամ թէ ամառ,
Պիտի լսես, քանի որ կաս:

Եւ անընդհատ որոտումներ,
Թէ ամպերէն՝ գետնի տակէն.
Գոռում գոչում, դղրդիւններ,
Թող որ հնչէ, վերէն վարէն:

Քանի չիկայ ոչ մի հնար,
Թող կռկռան ամէն ձեւով.
Նայնպէս մարդիկ իրարու յար,
Կը ժխտեն բարձր ձայնով:

Եթէ այսպէս, որ թէ մնայ,
Մեր ականջը կը խլանայ.
Ու գիտցածնիս պիտի մոռնամք,
Յետամնաց թէ կը մնանք:

Պիտի լսենք, ուզենք չուզենք,
Այս է այժմեան կարգ ու կանոն.
Ձանձուկներով հարկ է կանչենք,
Միմոսի պէս, թէ՛ հոս ու հոն:

ՕՐՈՒԱՆ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԻՒՆԸ

Դուք սեւ օրեր, որ փոխեցիք,
Ձեր այն տոգոյն եւ գունատ դեր.
Բարիք ըրիք երկրէ երկինք,
Որ փարատեց գոլորշ ամպեր:

Նուիրեցիք այսպէս հիմայ,
Ձեր օրերը, պայծառ, յստակ.
Խոչ ու արգելք, չկան ահա,
Երբ որ բացիք դուռները փակ:

Յերեկ գիշեր, որ մթագոյն,
Սիրտերս ալ էր որ յուսաբամ.
Կը պլպլար, ցրագն իր բուն,
Եռանդատու, նաեւ տարտամ:

Այդ ամէնը եղաւ ընծայ,
Որ մատուցին արեւ՝ լուսին.
Յոյս, ներշնչում, որ ինծի կայ,
Պիտի պարտիմ նուիրումին:

Պայծառ օդեր, մաքուր ու գուտ,
Անծայրանձիր եւ անհատնում.
Ձեզ կ'սպասեմ, պաշար մը շուտ,
Ինձ մատուցէք անեղծ ու հում:

Ժամանակն է խրախմբանքի,
Լի կարասներ, կարմիր գինի.
Հարկ է վայլենք, ուտենք, կոնծենք,
Պաշար, ծրար, հող չի պահենք:

ԲԼՐԱԿԸ ԿՍԿԾԱԼԻ Է

Բլրակը, որ կը տեսնես,
Ծածկուած է դիակներով.
Անցք մը չիկայ ոտքդ դնես,
Շաղախուած է ցեխ արիւնով:

Իւր շուրջերէն այն կը հոտի,
Ամէն կողմեր նեխ սփռելով.
Հականեխը օգուտ չունի,
Կը տարածուի ծփծփալով:

Հովը ուժգին կը ֆշֆշէ,
Հեռու երկիր, ծովէ ի ծով.
Ուր ալ տանի, ժանտ կը բուրէ,
Չիկայ հնար, ոչ մի կերպով:

Գիշատիչներ կ'ելնեն կ'իջնեն,
Թռչտելով բլուրն ի վեր.
Մագիլները կը խոցոտեն,
Կը փարատեն անշնչածներ:

Քանի այդպէս լեռ ու բլուր,
Վերջ են դրեր Հայու կեանքին.
Դեռ վարանի՞նք որպէս անլուր,
Կամ սպասե՞նք մենք օտարին:

Կ'ՍՊԱՍԷՆՔ

Երկար տարի սպասեցինք,
Որ ունենանք զրուցքի նիւթ.
Մինչեւ հիմայ մենք լոցեցինք,
Որ թէ կուգայ մի նոր բնոյթ:

Մոլի էինք մենք ամբոխով,
Որ այն մէկը հոս պիտի գայ.
Իմաստ ու նիւթ՝ իւր տեսակով,
Հետը բերած մեզ պիտի տայ:

Ըսելիքներ ու պատմութիւն,
Չկար մեզի ոչ մի ատեն.
Եւ բերաննիս լեցուած էր՝ թոյն.
Կամ թէ ըլլայ գայրոյթ ու քէն:

Ու կակազեց մեր կոկորդին,
Եւ ցամքեցաւ թէ լեզունիս.
Սպասեցինք այդքան տարին,
Որ քանայինք մենք բերաննիս:

Փառք Աստուծոյ, եկաւ մի մարդ,
Շատ հեռուէն ու ծովերէն.
Ուսին դրած պաշարի բարդ.
Մենք վար առինք իր ուսերէն:

Փոխանցօրէն տանք իրարու,
Որ են ասոնք իմաստ ու նիւթ.
Ցամքած կոկորդ, եւ թէ լեզու,
Ըսենք, խօսինք, հիմայ աննիւթ:

ՄԵԿ ՎԱՅՐԿԵԱՆԸ ՄԵԿ ՈՍԿԻ

Մի՛ սպասէ՛ք. այլ կարդացէ՛ք,
Այս գրքոյկը ծայրէ ի ծայր.
Գրպան, քսակ, մի՛ խնայէ՛ք.
Ու ցրուեցէ՛ք վայրէ ի վայր:

Ժամը կ'անցնի արագ արագ,
Դէպի կոյուստ. կ'անցնի, չի գար.
Մէն մի բռնէ՛ք ունի՛ք յարգ,
Արեւածագէն մինչեւ ի մար:

Ով որ ունի եռանդ ու ձիրք,
Այս աշխարհէն այն կ'օգտուի.
Կան որ չունին, ոչ տեղ ու դիրք,
Թէ կարդալու ալ ծարաւի:

Եթէ չունիք ձեզ գրադուր,
Մինչ իսկ պարապ ժամերու մէջ.
Այս գրքոյկը ըրէ՛ք ուսում,
Թէ կրկնակի՛ եւ թէ անվերջ:

ՈՐ ԶԻ ՏՐՏՄԻՆՔ

Յիմար եմք մենք, որ կը տրտմինք,
'Նաեւ յիմար՝ որ կը խորհինք.
Արդէն կ'ըլլայ եղածը միշտ,
Ըլրայ սխալ, կամ ըլլայ նիշդ:

Այսպէս եկեր, այսպէս կ'երթայ,
Օրը այսօր, կամ թէ վաղուայ.
Օգուտ ունի՞ երբ որ տրտմինք,
Կամ շատ անգամ մենք որ լացինք:

Յիշէ՛ք մը, մէկիկ մէկիկ,
Թէ շահեցար բան մը կռիկի.
Երբ որ քէ չէ, հապա ինչո՞ւ,
Երեսդ կախ, կը քալես դու:

Եղիւ ուրախ եւ ժպտադէմ,
Ուր գտնուիս, որու ալ դէմ.
Մի՛ ցուցներ քեզ տխրամած,
Տուր գոհութիւն դէպ առ Աստուած:

Թէ ապրեցան երբեք մի ժամ,
Մեր նախնիքը, մեծ հայր ու մամ.
Թէ ալ հանգիստ, նաեւ խաղաղ,
Այլ ողբացին, ախտո՞ւ, աւա՞ղ:

Հանդարտ եղիր ամէն բանի.
Մինչ քու բաղդդ, ինչ ալ լինի.
Հակատագիր, կամ հանգամանք,
Ալ ունեցիր միշտ համբերանք:

Ինչո՞ւ այդպէս սրտանմիկ,
Օրեր կ'անցնին, յուշիկ յուշիկ.
Եթէ չիկայ վերջ աշխարհի.
Կայ մարդկութիւն ու կարեւի:

Քանի այսպէս է սահմանուած,
Պիտի մնաս դեռ շուրաւ.
Արժէ՛ք չունին ողբ ու հառաչ,
Հարկ է լինիս տոկուն ու քայ:

Հիմայ որ դու ըրիր մտիկ.
Ըսածներու, հատիկ հատիկ.
Կը մուիրե՛ք առ յիշատակ,
Որ եմ անգին, շահ ու վաստակ:

ԱՆՈՐ ՀԱՄԱՐ, ՈՐ ԵՐԿԲԱՅԵՑ

Այն մէկը, որ իրմէն ծնայ,
Անգին էր նա ինծի համար.
Վայրէջ պատիւ մինչեւ իւր մահ,
Թռաւ գնաց, ալ չի դառնար:

Ես կորուսի գինքը՝ ափսոս,
Որ մօտիկ էր իմ ցաւերու.
Քայլափոխիս թէ յարդ ու փոս,
Կը հսկէր նա այն օրերու:

Կը գոչուրար. գորով սրտով.
Ան իմ վրայ, եւ խանդավառ.
Եւ մերթ ընդ մերթ մի նայուածով,
Ու մերթ կ'ըսէր ուրախ մի բառ:

Որ չի տխրիմ, քանի կ'ապրի.
Թէ մտածկոտ, մինչ մահէն վերջ.
Պիտի ըլլա՞մ ժառանգ բարի,
Միշտ երկբայեց, այսպէս անվերջ:

ԶԿԱՆ ԱՐԳԵԼԻՔ ՈՉ ՄԻ ԱՏԵՆ

Ուր ալ երբեք, կայ ինծի տեղ,
Են առաջնորդ աստղեր քիւրեղ.
Կը տանին զիս, ուր ալ ուզեմ.
Թէ պատահի, մինչ իսկ ատեմ:

Իմին կեանքը միշտ այսպէս է,
Միթէ վերջն ալ նմանապէս.
Զկայ սահման, ոչ ալ մի ծայր,
Գէթ գտնելու ինձ բնավայր:

Երբ թէ տեսնեմ, որ չէ յարմար,
Ես կը փոխեմ իմ միջավայր.
Քանի որ կայ աշխարհը լայն,
Ինչո՞ւ համար ես մերժեմ զայն:

Թէ իմ օգտիս, ոչ ուրիշին,
Ընտրած եմ ես մի բաժին.
Ուր ալ դառնամ, քաղաք ու գիւղ.
Իսկոյն մէկը կ'ընեմ ինձ ճիւղ:

ԱՆՁՐԵԻԸ, ՈՐ ԿԸ ՏԵՂԱՐ

Մի սալանքի ամփոփումէս,
ինչ որ տեսայ, կուտամ այնպէս.
Օրին մէկը ալեկոծուն.

Եւ չէր հանդարտ, ծով ծփծփում.
Կոհակ, շառաչ մէն մի կողմեր,
Նաեւ ալ խիստ հով կը փչէր:

Իսկ անձրեւ, տարափ-տարափ,
Որ կը տեղար դէպի ծովափ.
Փոխան զով օդ ես շնչելու,
Այլ խորհեցայ զիս փրկելու.
Թէ անյօծար որ մնայի,
Ճար ալ չկար ետ դառնայի:

Քամին ուժգին, որ կը սուլէր,
Դող ու սարսուռ զիս կը բռնէր.
Թէ քալելու ալ անկարող,
Եղաւ օրը սրտեր յուզող.
Միայն մէկ բան որ կտրուկ,
Մէկը առաւ զիս իւր մակոյկ:

ԱՆԿԵՂԾ ՍՐՏՈՎ ՈՐ ՄԱՏՈՒՑԻ

Ես չեմ զգար որ մատուցի,
Լաւ խօսքերը ժողովուրդի.
Իսկ թէ գիտնամ կուտան արժէք,
Հոգ չեմ ընէր բնաւ երբեք:

Աշխատանքիս լիառատ մաս,
Թող որ ըլլայ սիրողաց դաս.
Այս էր, անհա իմին փափաք,
Որ ձեռք առի, գրիչ, քանաք:

Ու գրեցի ինչ որ գիտեմ.
Եւ պարզ խօսքով ձեզ կը յանձնեմ.
Ըլլայ կամիք, կամ չկամիք,
Ասով օգուտ միշտ ալ ունիք:

ՅԵՂԻՆ ՀՈԳԻՆ

Այն ազգին, որ զաւակը եմ,
Պիտի սիրեմ բոլոր սրտով.
Թէ իմ ցեղի հողին տէրն եմ,
Բաժին ալ կայ ինձի իրավ:

Ու ասկից գատ պարտ եմ կրկին,
Որ անոնցմէ ես եմ սերած.
Նոյն արիւնէն, որ ինձ տուին,
Թէ հարազատ, անհա ծնած:

Մեծցայ, կ'ապրիմ նոյն հողիով,
Անցեալ սերունդ որն ունէր.
Էր իտէպ մը, իւր վեհ-արտով.
Վառ պահեցին ուխտեալ իդմեր:

Մինչեւ այսօր որ դեռ կ'ապրի,
Այն արիւնը, նաեւ հողին.
Որ յարատեւ իմն դարերի,
Պիտի պահեմ ես կամովին:

ՎԱՐԴԸ ՍԻՐՈՒՆ, ՈՐ ԿԸ ԽԱՄՐԻ
 Վարդի թուփը ունի ատեն,
 Որ կը կանչի իւր ճիւղերէն.
 Արմատածիլ ու բազմածիլ,
 Կարն ու բարակ կ'ուզէ կանչիլ:
 Գարնանամուտ եղանակին,
 Թէ պարզ օրի մեղմ արեւին.
 Որ կը բացուին դալար դալար,
 Իւր ռստերէն, փետուր հազար:
 Նաեւ ճիւղեր ալ քով քովի,
 Ապրիլ կ'ըզման մէկ մի տարի.
 Զմեռուան մէջ կը մերկանան,
 Զիւնին տակը կը բնանան:
 Տերեւաթափ այդ օրերուն.
 Սուգ կը պատէ ամէն մէկուն.
 Զեն երեւիւր ուրախ գուարթ,
 Կարծես որ են եւ միշտ անբաղդ:
 Սակայն եկաւ ահա զարուն,
 Այ կը բացուին անոնք սիրուն.
 Դալարագեղ իւր կոկոններ,
 Պիտի ծաղկին մինչ գիշերներ:
 Ինչ գեղեցիկ վարդածաղիկ.
 Որ բացուեցաւ, աղուոր կոկիկ.
 Հերմակ, կարմիր, ըլլայ դեղին,
 Ես կ'զմայիմ անոնց գոյնին:
 Հրաշք մըն է, թէ հրապոյր.
 Ունին առատ, նաեւ ալ բոյր.
 Եթէ անցնինք մեր պարտէզէն.
 Հոտը կուգայ չորս կողմերէն:
 Աւա՛ղ, անոնց կայ մի վախճան,
 Որ մեզի պէս ունին սահման.
 Մեր բուրաստան կը թառամի,
 Շող արեւին նա կը մեռնի:

ՈՐ ՀԻՄ ԶՈՒՆԻՆ

Տես սա ցանցաւ հեռու շէնքեր,
 Որ իրարմէ են անջատուած.
 Դուն որ դիտես դրսի տեսքեր,
 Վերէն վարէն են խարխուլած:
 Երբէք չիկայ ատոնց մի յոյս,
 Գէթ մնայուն կամ թէ կայուն.
 Պիտի փլչին անտաքակոյս,
 Որ հիմ չունին, նաեւ անգոյն:
 Թէ աւագով են կերտուած,
 Հողն ալ թեքուն, իւր յատակէն.
 Անկիւններէն ճեղք է բացուած,
 Ոչ մի հնար որ նորոգեն:
 Քամին ուժգին ցուրտ օրերին,
 Կը փչփչէ ներս ծակերէն.
 Ափսո՛ս որ հոն պիտի մեռնին,
 Բիւր անմեղներ բուք ու սովէն:
 Թող կառուցուին բիւր նոր շէնքեր,
 Ըլլայ ցանցաւ. կամ խտացած.
 Ամուր դրէք անոնց հիմքեր,
 Ըլլան բարձր եւ կամ թէ ցած:

ԵՐԳ ՄԸ

Ճիշդ հոս եկուր, որ պատմեմ,
Հո՛ւս, հո՛ւս եկու, որ ըսեմ,
Եթէ չի գաս, հեռանաս,
Մտնով անմիտ կը մնաս:

Քու մօտ գալդ ազէկ է,
Այն քեզ նպաստ կը բերէ.
Մտիկ ըրէ խօսքերուս,
Որ չի մնաս դու անուս:

Դու որ չեկար, հեռացար,
Քովէս անդին, տրտմեցար.
Գնա՛, գնա՛ դուն հիմայ.
Այ ինչ օգուտ քեզի կայ:

Ինձ մտերմող կ'օգտուի.
Եւ հետեւող կը շահի.
Որ մերժեցիր ու չեկար,
Միթէ քան մը շահեցար:

Երբ որ գայիր քեզ համար,
Պիտի ըլլար շատ յարմար.
Ձայնով հեռուն որ խօսինք,
Ուրիշներէն կ'ատուինք:

Հիմա եկուր, կամ թէ ես,
Ձիս պռալով չի կանչես.
Մենք ամբոխին մէջ միակ,
Որ ճիշդ ըլլանք մարդ էակ:

ԿԸ ՏՐՏՆՁԱ

Որքան ալ կերայ, կերը զիս կերաւ.
Թէ հիւանդ տկար, օրերս անցաւ.
Մեղք չէ այս կեանքիս, որ եկաւ կերքայ
Որպէս թէ ես ալ, աշխարհ մ'եկայ:

Եկան ու կցորդ, ոչ ալ մի լուրով.
Օրերս ունայն, ու հազարներով,
Խուլ եկան գացին, եւ դեռ ալ կ'երթան,
Մինչ ես կ'սպասեմ թէ լուր մը կուտան:

Հիւանդ եմ հիւանդ, ինչքան ալ ուտեմ,
Համ չկայ բերնիս, իմ կերս կ'ատեմ,
Ձկայ վրաս ուժ, ոչ մի զօրութիւն,
Եւ ոչ ալ խաղաղ մի օր նորութիւն:

ՈՍԿԻ ՀԱՏԻԿ ԽՕՍՔԵՐ

✕✕✕ Երբ խելք կայ գլխիդ մէջ, մի վախճար, ոչ ոք
կարող է գողնալ. այդ փուկ է. մի միայն տուած
արդիւնքին վնաս կրնան հասցնել: ✕✕✕

* * *

Ունեցած սեփականութիւնդ, որ կը նգնին իրա-
ւագրելի, ատոր պատճառ մը չիկայ. մի միայն նա-
խանձէ տարուած ունակութիւն է, որ քեզի չեն կա-
մենար:

* * *

Իւրաքանչիւր օր տօնական օրեր են անոնց հա-
մար, որոնք դրամ ունին ծախսելու:

* * *

Ըրած գործերուդ մէջ ծոյլ մը ըլլար. եթէ ըլլաս
միշտ կարօտ պիտի մնաս ուրիշին, եւ թէ հետդ գոր-
ծող գործաւորին ալ նեղութիւն պիտի պատճառես,
չի լմնցուցած գործդ անոր վրայ ձգելովդ:

* * *

Բժիշկի չի երթալէդ առաջ, նախ քան դուն զքեզ
լաւ մը քննէ, որ ցաւիդ տեղը հասկնաս, եւ յետոյ
դիմէ բժիշկիդ, որ անոր տուած հարցումներուն չեմ
գիտեր չըսես:

* * *

Երբ կըբաղձաս սիրաշահիլ աղջկան սիրտը, կամ
համոզել զայն քու սրտիդ, նոյն ատեն ուրիշը վար
մի զարներ, ատիկա պիտի ըլլայ ամենաստորեւ-
գոյն կերպը, այլ գտիր ուրիշ միջոց մը յօսելու:

* * *

Կան որ ծոյլ են, եւ ծոյլ ըլլալով հանդերձ իրենց
ծուլութիւնը կը նկատեն որպէս ճարպիկութիւն,
կամ խելացութիւն:

✕ Բամբասանքը թէ՛ ձեր եւ թէ՛ ուրիշին երջան-
կութիւնը խանգարել ըսել է: ✕

* * *

Երբ դէմի մրցակիցդ խայտառակել կուգես, լաւ
գիտցիր որ դուն զքեզ խայտառակած պիտի ըլլաս:

* * *

Գինի կամ օղի գործածելուդ հակառակ չեմ,
սակայն չափդ մի կորսնցնէր երբ խմելու ըլլաս:

* * *

Տունդ գալովիս երես մի դարձներ. եթէ զինքը
լաւ գիտես, իսկ եթէ կասկածիս՝ այդ մասին ըսե-
լիք չունիմ:

* * *

✕ Խոհեմութիւնը լաւ բան է, բայց չափէն աւելի
խոհեմ եղողին տգէտ ալ կ'ըսեն: ✕

* * *

✕ Բաղաձաւարութիւնը խոհեմութենէն առաջ
կուգայ, սակայն կեղծաւոր ֆաղաձաւարի ըլլալը
անհնար է արժեցնել, որ օր մը չէ օր մը պիտի ստիպ-
ուի իւր կոշտ ըլլալը դուրս տալ: ✕

* * *

✕ Բաղաձաւարութիւնը դպրոցական կրթութիւն
ստանալով առաջ չի գար՝ եթէ չըլլայ բնածին: ✕

* * *

Յիմարութեան հաւատացող չեմ, իւրաքանչիւր
մարդ իւր համեմատական ներքին կարողութիւնը
ունի. երբեմն ամաչկոտ եղողներուն ալ յիմար կ'ը-
սենք, որ սխալ է. ուստի յիմարութիւնը մի միայն
բառ մըն է, որ կը գործածուի:

Չփառութիւնը ամօք չէ, երբ մարդ մ'իւր գիրքի սպաս կը դնէ յաջողութեան համար, ու կը ձախողի. սակայն ամօքը հոն է որ չունեցողին չես օգներ: ✕

Աղփատութիւնը եւ հարստութիւնը կը նմանին միշտ ելեւէջի, կամ սանդուխի մը. ոմանք վեր կ'ելլեն, իսկ ոմանք ալ վար կ'իջնեն. ուրեմն մի պարծենար՝ եթէ ունիս:

Դուն գեղ մի պարծենար եւ գովեր, ըսելով թէ մարպիկ եմ, եթէ մարպիկ ես, թող որ քու ծանօթներդ գովեն քեզ: ✕

Ինչ գործեր որ կ'ընես, հաւատարմութեամբ ըրէ եւ լնցուր. հաւատարիմ չըլլալը թշուառութեան նշան է:

Նախանձը ամենամեծ չարիքն է իրեն համար, մանաւանդ, որ ինքը նախանձոտ է:

Քարիք ըրէ որ բարիք ստանա, եթէ չը պիտի ուզես ընել, հապա ինչո՞ւ կ'ակնկալես:

Ծնողքդ յարգէ ու հնազանդ եղիր, որ քու գաւակներդ ալ քեզ յարգեն. եթէ չես յարգած ծնողքդ, այլ եւս բան մի յուսար ունեցած գաւակներդէ:

Քիչ խօսիլը միշտ լաւ է, հոգ չէ թէ քեզի ինչ ալ ըսեն, սակայն ջանայ միշտ լսելու կամ ակնջդ բաց պահէ: ✕

Պատիւով ապրիր, խնդիր չէ թէ քու ունեցած դիրքիդ չարողներ քեզ կը վարկաբեկեն, սակայն ատոր հետ մէկտեղ պատիւդ չի կորսուիր, երբ որ դուն գեղ լաւ գիտես: ✕

Վաղը ի՞նչ պիտի ըլլայ մի՛ ըսեր, քանզի դուն այս օրուայ օրին մէջն է որ կ'ապրիս. ուստի օրը օրին ապրիր, եւ մի անապարեր:

Ջերմեանդ աղօթքդ եթէ ուզես տանդ մէջ ալ կրնաս ընել. ատոր հետ միատեղ աւելի լաւ է եկեղեցի երթալ, սակայն մի մոռնար այն ըրած աղօթքներդ, երբ եկեղեցիէն դուրս կ'ելնես:

✕ Մարդիք այլ կենդանիներէ տարբերելու համար մարդու պէս ապրելու են. եթէ բնութեամբ չես կըրնար տարբերիլ անոնցմէ, ապա ինչէ՞ն պիտի կրնաս ապացուցանել գեղ, որ դու մարդ ծնած ես: ✕

✕ Կենցաղագիտութիւնը միակ ինքզինք հասկնալ կամ գիտնալը չէ, հապա կարեւորագոյնն է գիտնալ ուրիշի մը գրայցէն կամ թէ դրսերեւոյթէն, որ կըրնաս հասկնալ անոր ինչ ըլլալը: ✕

Առանձնական կեանքը մտային հանգստութիւն եւ խաղաղութիւն ըսել է, սակայն այդ պատճառով թշնամիներ պիտի ունենաս:

✕ Ուր որքերքալիք ըլլաս, աշխատիր բարեկամ եւ կամ քեզի ծանօթ ստեղծել, եւ ատոր հետ միասին միշտ քակդ բաց պահէ: ✕

խորհիր եւ որակելով դուրս տուր, ինչ որ պիտի ընես: ✕

Երբ դուն յարգդ չես գիտեր, ուրշը ալ աւելի պիտի սպառնա քեզի, ուրեմն յարգդ գիտցիր որ յարգը իս: ✓

Միտդ անձնական գործիդ յատկացուր, քան թէ ուրիշին, որ շահ չունիս:

Պարսպ բաներու վրայ խօսիլդ ի՞նչ արժէք ունի, որ անդին քանկագին ծամանակդ կը կորսնցընես. եթէ ըսելիք չունիս, գէթ զբաղուէ կարդալով: ✓

Մի՛ նախատեր ուրիշը, որ դուն ալ չի նախատուիս. այս է կերպը աշխարհի: ✓

Ընկերական կեանքը իսկապէս շատ նախընտրելի է, եթէ ունենաս ազնիւ ընկերներ, ուստի խուսափիր այն ընկերներէն, որոնք քու յառաջդիմութեանդ արգելք պիտի հանդիսանան. նաեւ շատ ալ փորձանքներու տէր պիտի ընեն: ✕

Խնդացողին հետ խնդայ, լացողին հետ լաց կամ զայն մխիթարէ, որն ա՛յս է նախընտրելի կերպը:

Սնուտի խօսակցութիւնը տեսնուած է որ հովը կը տանի, իսկ իմաստալից խօսքերը ոսկիի պէս կը հաւաքուին:

Կան անհատներ, որ ինքզինքնին չափէն աւելի կը պարծենցնեն իգական սեռի հետ խօսելու միջոցին, սակայն, շուտով կը գիտցուի իրենց կարողութեան չափանիշը, եւ այդպէս տհաս դուրս պիտի գան:

✓ Երբ կը տեսնես ինչ ինչ անարդարութիւն ըլլայ, ատկեայ կառավարական թէ անհատական, որ կը ջանան մերթ ընդ մերթ ուրիշներու վրայ իրենց ապօրինի վարմունքը գործադրել, եւ դուն գեղեցիկ է պարտաւոր զգաս յայտնելու անոնց ի գործ դրած վատ ընթացքը դէպի հասարակութեան: ✕

Երբ ներմակին սեւ ըսեն, դուն ալ անոնց նման հաւանութիւն մի տար. շիտակին շիտակ ըսէ:

Եթէ դրամ ունիս, մի՛ խնայեր, եւ պէտքերուդ համար ծախսէ, վասնզի չես գիտեր թէ որքան երկար պիտի ապրիս. պատահի որ վաղը մեռնիս, ի՞նչ արդիւնք պիտի տայ քեզի այդքան կծծիութիւնդ:

Մարդիկ իրենց ներքին քերութեանը տեղեակ են, նմանապէս շատեր խրատի պէտք ունին. սակայն մի միայն խրատը չօգնէր, մինչեւ որ անոնց բարոյական միտքը ինքնաքերաքար չի գարթի:

Միտդ արքուն պահէ, եւ մարմինդ ալ զգուշացուր փորձանքներէ, եթէ ոչ պատճառ պիտի ըլլաս երեքի կորստեան. առաջին՝ մտքիդ, հոգուդ եւ մարմնուդ:

Վհամբերութիւնը միշտ յարգուած եւ սիրուած քանկագին գանձ մըն է, որու որ կը պակսի այդ անոնց կեանքը անտանելի եւ դժոխային է: ✓

Մի խաբեր ուրիշ մը, որ կը տեսնես թէ հետդ խօսող անձը կարգ մը բաներու մէջ անտեղեակ է, ըլլայ արեւտուրի կամ հասարակ խօսակցութեան մէջ: Չանա դէմիդ մարդը յարգել, խնդիր չէ թէ ով ըլլայ, եւ կը պատահի որ դուն ալ կը խաբուիս, քեզմէ աւելի գիտակից մէկէ մը, երբ որ խաբուիս, այդ որքան ցաւ պիտի տայ քեզի: ✕

Աւելի լաւ է միշտ լաւ արտայայտուիլ, քան թէ կռպիտ. ուստի վատ ընթացքով կամաց կամաց պիտի ատուիս, եթէ չի փոխես դիրքդ:

Կան օրեր, որ սիրող խռոված կը տեսնես. մի՛ խորհիր թէ այլեւս չպիտի փոխուի. այդ առժամեայ ունեցած նեղութիւնդ հապա գիտցիր թէ կը փոխուի օրերու, տարիներու եւ կամ անոնց մէջ պարունակող եղանակներու պէս:

✕✕ Սուտ խօսելէն ոչինչ պիտի շահիս, հապա ջանայ ըլլալ ճշմարտասէր. ուրեմն լաւ նկարագրի հիմնական կայանը ճշմարտութեան մէջ է: ✕✕

✕✕✕ Բարեկամական կամ ընկերական յարաբերութեան ժամանակ ինչ որ պիտի ըսես նախ խորհիր եւ յետոյ ըսէ, եթէ սչ հետեւանքը վիրաւորական կ'ըլլայ: ✕✕✕

Երբ որոշած ես, որ կռիւ պիտի ընես մէկու մը հետ, ըլլայ կալուածքի, թէ ըլլայ սիրահարութեան համար, սակայն լաւ պիտի ըլլայ կռիւը սկսելէդ առաջ ըստ բաւականին խորհիլ եւ մտածել թէ ինչ պիտի շահիմ, նաեւ ողջ առողջ կամ շահաւոր դուրս պիտի կրնամ գալ. կրբ կը տեսնես որ կը տուժես, ուրեմն լաւ է նախաշարժակ չըլլալ:

✕ Երբ կը փափաքիս ուրիշին խելքը կամ անոր ունեցած ուղեղը չափել ու հասկնալ, ուստի ուրիշինը չի սկսելէ առաջ նախ քան թէ ինչքան տգիտութիւն եւ յառաջդիմութիւն ունիս շատ մը բաներու մէջ եւ ըստ այնմ շարունակէ գիտնալ ուրիշինը: ✓

Նդած են, նաեւ ալ կան թէ ժողովուրդ եւ թէ ազգեր, որ ծրագրած են ուսում կամ կրթութիւն տարածել օտար երկրի կամ օտար ազգերու մէջ, որ առիկայ շատ լաւ եւ շատ ալ գնահատելի գաղափար է. սակայն լաւ պիտի ըլլայ որ նախ իրենց երկրի ժողովուրդը կրթեն, որ այլեւս անուս կամ տգէտ ըսուածը գոյութիւն չունենայ՝ գէթ իրենց տեղին մէջ:

Դուն քու խելքդ գործածէ որ քեզի դիրքին ըլլայ. գործածէ քու կերպովդ. երբ ստիպուիս ուրիշին խելքը գոյծածել, քեզի դժուար պիտի գայ, եւ ինչո՞ւ դուն քու անհատական կամ անձնական խելքդ ունեցած ես, որ ուրիշին պիտի հետեւիս:

Յաջողութեան նամբան գտնել, կամ անոր սեմէն
նեքս մտնելը, կը նմանի այն գոցուած երկաթեայ ա-
մուր դուռին, որ բանալի չունի, եւ այդ բանալու
միակ կերպին համար հարկ է աշխատիլ, խորհիլ եւ
յարատենել, հանդէպ բոլոր ձեռնարկներուդ, վասն
զի մի միայն այդ ուղղութեամբ պիտի կրնաս յաջոր-
դել, եթէ չունենաս հակառակորդ կամ թշնամի:

* * *

Ռատիոն մտիկ ընկլը կ'արժէ, գէթ օրական մէկ
ժամ, ո՛չ աւելի, իսկ կը գտնուին մարդիկ որ բացար-
ձակապէս մոլի դարձած են եւ կ'ուզեն լսել միշտ,
գիշեր ու ցորեկ, եթէ ունենան հնարաւորութիւն,
որն ատիկա իսկապէս կը վնասէ թէ իրենց առողջու-
թեանը եւ թէ այդ մոլութենէն պիտի կորսնցնեն ի-
րենց թանկագին ժամանակներն, որով չեն գիտեր թէ
նիշդ այդ պարապ վատնած ժամերուն մէջ պիտի յը-
ղանային բան մը, որ պիտի արժեցնէր իրենց ամբողջ
ապագան, կամ նպատաւոր պիտի ըլլար իրենց ծե-
րութեանը ատենին:

Այս եւ այդ շինիչ յղացումը անոնց համար որքա՛ն
աւելի լաւ եւ հանգստաւէտ պիտի ըլլար իրենց մնա-
ցած կեանքին:

Եթէ ռատիոն մտիկ ընելու մոլի է՞ք, աւելի լաւ
պիտի ըլլայ երբեք մտիկ չընելը:

* * *

Մէկուն բան մը հարցնել եւ գիտնալը վնաս չու-
նի, սակայն աւելի լաւագոյն կերպն է նախ դուն քե-
զի ժամանակ յատկացնել եւ խորհիլ. եթէ գտար մի-
ջոցը, այն ատեն ի՞նչ կարիք կայ հարցնելու, ուստի
ստաջ խորհիր եւ ըստ այնմ հարցուր:

Թէ ապագայի, կամ մինչեւ իսկ վաղուան վրայ
մտածելը ամօք չէ, խնդիր չէ թէ ճախողիս, օրինակ
ստէք թռչունները. թռչունը անգամ կը մտադրէ
բոյն շինել ոչ միայն առօրեայ իւր հանգստութեանը
համար, այլ նպատակն է նախապատրաստուիլ, հաւ-
կիք ածել եւ թռչս նստիլ՝ ճագեր ունենալու հա-
մար, որն այդ ալ իւր ապագան է:

* * *

Անցեալիդ վրայ մտածելով օգուտ մը չես ունե-
նար, հապա մտածէ ներկայիդ եւ ապագայիդ մա-
սին, որպէսզի օգտուիս:

* * *

* Ուրիշը իւր խելքը կը գործածէ, կամ չի գործա-
ծեր ըսելով ժամերդ ապարդիւն մի՛ անցըներ, այլ
չանա որ դուն քու խելդ գործածես: X

* * *

Ադմկարար մի ըլլար, այլ եղիր լռակեաց ու
համբերատար, որ ըլլաս քաղաքավարի, բարեկիրք
եւ խոհեմ, որ չատուիս ուրիշներէն, հապա սիրուիս
միշտ ամենեւէն:

* * *

Քարոյական յատկութիւնէ դուրս, կամ անազնիւ
մէկու մը եթէ իրեն լսելի ընելու չափ միշտ լաւ խօ-
սիք, այն ատեն ան պիտի փոխուի դէպի լաւին, իսկ
ատոր հակառակը, եթէ լաւ քարոյականի տէր մէկու
մը՝ որ անոր հանդէպ վատ կերպով արտայայտուիք,
ան ալ հետզհետէ պիտի փոխուի դէպի վատին, եւ
պիտի ըլլայ անքարոյական, եւ այս մասին զարմա-
նալու պէտք չունիք, անկեղծ ըլլալու համար լաւ խօ-
սիլը միշտ աղէկ է:

✱ Ընկերական յարաբերութեան համար մտերիմ ընկեր մը գտնելը արդարեւ շատ դժուար է, իսկ թէ պատահի որ ունեցար մէկը քեզի համեմատ, նախ անոր անկեղծութիւնը փորձէ գործնական կեանքի մէջ եւ այդ ատեն պիտի գիտնաս անոր իսկական ընկեր ըլլալը կամ ոչ քեզի հանդէպ: ✕

* * *

✱ Շատեր իրենց բքամիտ ըլլալը, նաեւ տգիտութիւնը չեն ուզեր գիտնալ ու անտես կ'ընեն, սակայն ատանց գիտնալու ուրիշի ունեցած ներքին կարողութիւնը, անոնք կը ջանան անդադար ուրիշ մը տգէտ ընել, որպէսզի իրենց տգիտութիւնը պարտկուի: ✕

* * *

✓ Գիտութիւնը մարդուն հետ կը ծնի եւ բնածին է ոչ թէ տեսակ վկայական ստացող դպրոցականին, որ կան շատեր վկայական ունին, եւ ի՞նչ կ'արժեն: ✕

* * *

Եթէ կրնաս դուն քեզ օգնել, եւ այն ատեն յուսա ուրիշներէն՝ որ քեզի օգնեն:

* * *

Ինքզինքդ խելացի ցուցնելու համար միակ միջոցն է շատախոսութիւնը, նամանաւանդ իգական սեռի հետ խօսիլը, ինչպէս շատեր կ'ընեն, նոյնիսկ իրենց անիմաստ խօսակցութեամբ կ'ըլլան խելացի:

* * *

✕ ✕ Աւելի լաւ է թշնամիիդ հետը բարեկամանալ եթէ վստահ ես անոր որ խելք ունի, քան անխորհուրդ խօսող ծանօթ կամ մտերիմ բարեկամի մը: ✕ ✕

✓ Մէկու մը ազնիւ, բարի կամ խոնարհ յատկութեան չափանիշը իւր դիմագծական գեղեցկութեամբ կամ թէ կազմային աղուորութենէն դատելու չենք, վասնզի շատ գեղեցիկներու մէջ կը գտնուին չափէն աւելի ինկած եւ կոշտ անհասներ: ✓

* * *

✓ Միտք կամ հանճար ըստածը տեսնուած է որ բերանին մէջ գոյութիւն չունի, եւ ոչ ալ լեզուն կարող է արտադրել այս անշոշափելիները. այսինքն. խելք, միտք, հանճար եւ թէ խորհուրդ բառերը, որն այս բոլորը մի միայն կրնանք գտնել իւր տեղին մէջ: ✕ ըսել կ'ուզեմ աստուց բնական տեղն է գլխուն մէջ ոչ թէ լեզուին կամ բերանին մէջ: ✕

* * *

Եթէ չունիս խօսելիք, կամ չես գիտեր թէ ինչ պիտի խօսիս, իսկոյն ձեռք առ զրպարտութիւնը՝ հանդէպ ծանօթիդ կամ անծանօթիդ, ուստի այս մասին միայն այս պիտի ըսեմ եւ այսպէս փառք Աստուծոյ, որ մէկզմէկ խաբելու, նաեւ համոզելու համար կեղծելիք նիւթեր շատ կան, եւ անպակաս, այսինքն սուտը եւ ստութիւնը խօսիլ որքան որ կրնաս:

* * *

✕ Որո՞ւ հետ որ խօսելիք ըլլաս, քիչ մըն ալ պատեհութիւն անոր տուր, որպէսզի ան ալ իրաւունք ունենայ բան մ'արտայայտել. ուրեմն յարգանքով վարուիլ ամեն անոնց, որոնք որ հետդ խօսին, ու այսպիսով պիտի ըլլաս քաղաքավարի: ✕

✕ Բարիք ընելուդ ըսելիք չունիմ, սակայն ըրած
բարիքդ եթէ չարիքի չի վերածես:

* * *

Որո՞նք որ քեզ վիրաւորել կամ վշտացնել կ'ու-
զեն, իրենց լիրբ խօսքերով, ջանա որ դուն փոխա-
դարձաբար անոնց նոյն տեսակ չի պատասխանես, եւ
այս կերպով է որ ընդմիշտ յաղթանակը պիտի շա-
հիս: ✓

* * *

Վերջին ճիգդ քափէ, որպէսզի կռիւ չընես, նա-
եւ կռույ մէջ մի ըլլար յարձակողական, սակայն,
երբ տեսար թէ չես կրնար օգնել այլեւս, այն ատեն
դիմէ ինքնապաշտպանութեան միջոցիդ. այս է լա-
ւագոյն կերպը:

* * *

Երբ տեսար թէ դէմիդ հակառակորդը քեզմէ
շատ աւելի զօրաւոր է, նաեւ յաղթանդամ, այդ ժա-
մանակ խոհեմութիւն ըրէ չի կռուիլ, մինչեւ իսկ
տեղի մի տար որեւէ խօսքի:

* * *

Ինչ տեսակ ալ որ նեղութիւն պատահելիք ըլլայ
մեզի. այս մեր ունեցած կեանքին մէջ, ատոր բուն
իսկ պատճառը մենք ենք, այսինքն եւ կամ դուն, որ
փոխադարձաբար կ'ազդենք այդ նեղութիւնը մէկ-
ըզմէկու:

* * *

✕ Բնաւ նեղուելու պէտք չունինք, երբ իւրաքան-
չիւրս մեր պարտականութիւնը լիովին կատարենք,
այդ որ ըլլայ ընտանեկան, աշխատանքի կամ առեւ-
տուրի մէջ: ✕

✕ Ինքնագարգացումը, կամ ինքնուսուցումը դըպ-
րոցական շրջան մ'աւարտելու համեմատութիւն ու-
նի: ✕

* * *

Ասպարէզ շատ կայ յառաջդիմութեան համար,
միայն փնտռողը պիտի գտնէ:

* * *

Սիրահարութիւնը դրամի հետ միշտ կապ ունի.
Երբ որ դրամ չիկայ՝ սիրահար չիկայ, եւ դուն գէթ
մի խաբեր ըսելով թէ այսինչը, կամ այնինչը զիս կը
սիրէր. միայն թէ դրամ չունէի որ ամուսնանայինք:

* * *

Դրամ ունեցողը ամենագեղեցիկ սիրահար մը
կրնայ ունենալ, խնդիր չէ թէ իւր սիրահարը եղած
ըլլայ, մինչիսկ պալատական:

* * *

Կան թելադրանք եւ հրաման, որ քեզի միշտ կը
նպաստէ, եւ կան ալ որ շատ վնաս է, որ ըլլայ այդ
այլ գործերու կամ թէ ըլլայ առողջական, օրինակ
առնենք մենք երկրորդը, որ թէ ուտես, քոյ կերա-
կուր, որ լեցուած է քու ստամոքս, եւ այդ պահուն
անմիջապէս քեզի ըսեն՝ շուտով ելիր եւ թէ գործէ,
ու մի նստիր գէթ հանգչելու, այսպէս դուն ալ վեր-
ջի պատառ կերբդ կլլէ եւ սկսիր իսկոյն գործել, ու
տես յետոյ, հետեւանք թէ ինչ կ'ըլլայ. այդ քեզ
համար պիտի ըլլայ վերջ ի վերջոյ խանգարում մը
ստամոքսի, որ է պատճառ հիւանդութեան, ու հետն
ալ ձախողութեան, ինչ որ գիտես անանկ ըրէ, դուն
ուրիշին մտիկ մ'ըներ:

Այն դատաւորը, որ քեզ պիտի դատէ, որպէս թէ
յանցանք ունիս, այդ ըլլայ ստոյգ կամ ոչ, բնաւ մի
վախճան, նաեւ պարզերես եղիր, վասնզի քեզ դատող
դատաւորը ինքն ալ ունի ինչ ինչ յանցանքներ, որն
իրենը միշտ ֆողարկուած կը պահէ անոր ունեցած
տարբերութիւնը բաղդատմամբ քեզի, մի միայն կը
կայանա իրեն տրուած իրաւասութեան կամ լիազո-
րութեանը վրայ:

* * *

Վստորին, ցած ու վարնոց մարդը այն մարդն է,
որ ուրիշին ունեցած կամ չունեցած գաղտնիքը երե-
ւան հանելու կը նկրտի, իսկ երբեմն ալ զրպարտու-
թեամբ:

* * *

Այն որ այս աշխարհին մէջ ծնած է առանց յան-
ցանքի, չը պիտի մեռնի, ուրեմն զինքդ գաղտնակի
պէս մի ձեռացներ, միշտ ուրիշ մ'արհամարհելով
քիչ տակ:

* * *

Մեռելութեան մէջ կը տեսնեմ ճշմարտութիւն
ըստածը, այլ ոչ թէ կենդանութեան, ուստի մէկըզ-
մէկ քննադատելու այլեւս կարիք չի մնար:

* * *

Ով որ ճշմարտախօս է, անիկա է միշտ տուժողը
շատ բաներու մէջ:

* * *

Երբ դուն ուրիշին սխալը կ'ուզես տեսնել ուրիշն
ալ քուդ կ'ուզէ տեսնել, աւելի լաւ է որ դուն քու
սխալդ ուղղես, ոչ թէ ուրիշինը:

Օրէնք ըստածը սրբութիւն ըսել չէ, այլ մի մի-
այն բռնի ուժ:

* * *

Ով որ լիազօրութիւն ունի մեծամասնութեան
վրայ, նաեւ իրաւունք ալ կ'ունենայ իր գիտցածին
եւ ուզածին համեմատ օրէնք դնելու:

* * *

Չափաւոր օրէնքը ժողովուրդին համար լաւ է,
իսկ օրէնքի բարդութիւնը ըմբոստութիւն առաջ կը
բերէ:

* * *

Երբ որ ծրագրած ես գործ մը ձեռնարկել, որն
այդ անկատար մնացած է, ուստի ճիշդ ատոր հա-
մար համեստութիւն ըրած պիտի ըլլաս հինը մոռնալ
եւ նոր մը ծրագրել:

* * *

Միայն ներմակ ըլլալուդ կամ ներմակ ցեղի
պատկանելուդ մի պարծենար, վասնզի մարդիկ կան
որ մարմնական դրսերելոյքով կամ տեսքով նեփ-
ներմակ են, սակայն ներքնապէս ալ սեռով են պատեր
իրենց ամբողջ կազմը, նաեւ ալ կան արտաքինապէս
սեփ-սեւ մարդեր, որ ատունց ալ մի միայն մոքքը
սեւ է. բայց ներքին մասը իրապէս ներմակ է, այ-
սինքն իրենց ունեցած խորհելակերպին կամ մտայ-
նութեանը համար ըսել կ'ուզեմ:

* * *

Եթէ ունիս միայն քանի մը քշնամի, ատոր յաղ-
թելը իսկապէս դիւրին է, սակայն որ ունիս շատ
քշնամի, ատունց յաղթելու միակ կերպն է հետեւին
չի խօսիդ, կամ թէ բնաւ չի պատասխանել անոնց
ըսի ըսանքներուն:

Երբ որ մէկը շատ կը գործէ եւ քիչ մըն ալ դըժ-
ուար, ատոր բուն իսկ պատճառը իր գործաւորական
շրջանին մէջ իրեն հանդէպ եղած համակրական պա-
կասի կամ խիստ վերաբերմունքի արդիւնքն է, իսկ
կը գտնուին անհատներ, որ եթէ դիւրին ալ գործե-
լիք ըլլան, նմանապէս այդպիսիներու համար ալ
դիտումնաւոր կերպով դժուար կը գործէ ըսողներ
միշտ պիտի ըլլան:

* * *

Այն անհատը, կամ ռեւէ անձնաւորութիւն, որ
իր գտնուած տեղին կամ երկրին մէջ եղած հասարա-
կութենէն որ խիստ աւելի հետաքրքրութիւն ունի,
ուստի այդ հետաքրքրական ըսուած անհատը ինքը
ստիպուած վիճակով ինքզինքը միշտ ընդ միշտ ըզ-
բաղուած պիտի պահէ, ուզէ կամ չուզէ, կամայ թէ
ակամայ, քանզի այդ իր ունեցած հետաքրքրութենէն
երբեմն առաջ կուգայ նախատեսութիւն, յետոյ նա-
խանձ, հակառակութիւն եւ քշմամութիւն:

* * *

Երբեմն ասացուածքներ կը նմանին նիշդ պատ-
ռած խողովակի մը, որ ջուրը իւր նեղումէն միշտ
դէպի վար ու պարապը կը հոսի կամ կը կաթէ, սա-
կայն չենք ձգեր այդպէս, անպայման կը փոխենք եւ
անոր տեղը նոր խողովակ մը կ'անցնենք, եւ հինը որ
փտած էր այլեւս, չենք պահեր, այլ կը նետենք,
վասնզի անիկա գործածելու համար անպէտ է, ուս-
տի մենք ալ մեր փտած ու անհամ եւ զգուշի ըսի-
քսաները փոխելու ենք. ու անոր տեղը ջանաւնք
գտնել նոր եւ թէ աւելի լաւ նիւթ մ'որ թէ հրապու-
րական ըլլայ, նաեւ գովելի բոլորիս համար:

44970

ԳԻՆ ՄԷԿ ՏՈԼԱՐ